

Maisu-maistren zenbait irudi euskal haur literaturan

JOSUNE BELDARRAIN AGIRRE

Euskal Herriko Unibertsitatea

GENARO GOMEZ ZUBIA

Euskal Herriko Unibertsitatea

Ba al da maisu-maistrarik euskal haur literaturako pertsonaien artean? Baietz erantzun behar dela dirudi. Nolakoak dira, ordea, maisu-maistra horiek?, pedagogo aitzinatuak? antzinako pedagogia-moduen zaleak?, irakasle gaituak?, axolagabeak?, eskola-emaille goxo gizatiarrak?, ikasleez maiteminduriko maisu-maistrak?, jende hotz arrazionalista?, basajende uzkur bekozkoa?, gizajende limurtzaile zuria? Eta, nola jokatzeko dute ikasleekin?, goxo?, zakar?, hurbiltasunez?, urruntasunez? Autoritatearen jabe dira?, autoritarioak dira?, *laissez faire* estilokoak? Eta ikasleek, maite dituzte irakasleak?, gorroto diete?, indiferentzia adierazten diete? Guztiarekin ere, nola aurkezten dizkigute kontalariek irakasleak?, enpatiaz?, higuinez?, objektibotasunez? Pertsonaia primarioak ala sekundarioak dira?, lauak ala biribilak? Erantzunik ez, halako galderentzat.

Baiezkoa da –esana dago jada– lehen galderarentzako erantzuna. Alde batetik, hala behar du: estatuaren eta elizaren menpeko jende-ostegaria osatzen da, baike, euskal irakaskuntzako sareetako batean atxikitako guztien artean, eta ezinbestean islatu behar noiz edo noiz sortzaileek figura hori, areago errealismo kritikoa eta autofikzioa gailendu zirenez geroztik. Beste alde batetik, ohikoa da euskal idazlea irakaskuntzan ere jardutea, edota, behintzat, inoiz irakasle ibili izana; horregatik beharbada, ofizioaren eraginez-edo, lantokiko bizipenak

liburuetara isuri beharrez-edo, gauza ohikotzat jo behar genuke maisu-maistrak sarritan agertzea haurrentzako liburuen plazan. Azkenik, oso gauza normala da haurtzaroan lehentasunezko presentzia duen figura hori ere agertzea haur-liburuetan gainerako pertsonaiekin batera, nola baitira lehentasunezkoak gurasoak eta aitona-amonak, eta oso ohikoak Amona Mantangorria eta Sorgina, Axelko argia eta Otsoko odolzalea, *Cicada* eldarnioz betea eta *Formica* arrunta, Ipotx triskaria eta Ahizpaorde kanpoeder barnegaixtoa, Urretxindor kantatzaile ederra eta Belatxinga parlero kontakatila; esan dezagun, bada, konpainia noble horretako beste kide bat dela maisu-maistra, aurrerago ikusiko dugun bezala.

Hortik aurrerako galdera sortari ezin taxuz erantzun. Horregatik, corpus txiki baina esanguratsua osatu da estudio honetarako, begiz joaz eta apurka-apurka bilduz euskal haur literaturako zenbait maisu-maistra. Bi baldintza betetzen ditu corpusak: 1990-2015 urteen bitartean argitaraturikoak edo berrargitaratutako lanak dira; lehen irakurleentzako liburuetatik hasita 12 urte bitarterainoko liburuak dira. Lan honi nolabaiteko sistematizazioa eman nahirik, jo irakurketa-gida batera eta jo bestera, aliritzira osatu da corpusa. Guztira, 31 liburuko corpusa aztertu da.

Azterketarako, liburuotan azaltzen diren maisu-maistra bakoitzaren zenbait datu bildu dira sistematikoki, jakiteko nolako karakterizazioa eta nortasuna eman zaizkien, eta, hartara, artikuluairen mataza hariltzeko. Honako datu hauek:

- Itxura fisikoari buruzko xehetasunak: izena; izengoitia; sexua; generoa; adina...
- Deskripzio fisikoa: testuak zer dioen; ilustrazioek zer irudikatzen duten.
- Nortasun-ezaugarriak eta izaera-alderdiak.
- Kontakizunean duen garrantzia: protagonista ala bigarren mailako pertsonaia den; pertsonaia laua ala biribila den.
- Kontalariaren ahotsa eta begirada irakaslearen aldera: sinpatia; antipatia; hurbiltasuna; arbuioa...
- Pedagogia-gertakariari dagozkionak¹: irakasleak autoritatea ala autoritarismoa baliatzen ote duen; ikasleekiko harremana nolakoa den; magistrozentrismoa ala paidozentrismoa den...

Datuok kontuan hartuta, zenbait azpiataletan sailkatu dira maisu-maistrok, testu hau ehuntzeko: batzuetan, irakasleen ezaugarri nabarmentenak aintzat hartuz; besteetan, kontalariaren begirada nolakoa den lehenetsiz. Ohartzekoa da, hala ere, kategoria eta azpiatal batean baino gehiagotan sar daitezkeela irakasle horietako batzuk.

Zernahi gisaz, sarrera modura-edo, betor hona Obabako maistra hura, zergatik ze, gogoan atxiki genuen irakurri genuenean, orduko denboran. Eta, baita ere, hamabi urtekoa delako ikaslea, Mugatseko morroia.

Albania auzuneko maistra

Euskal Literaturan agertu den maistrarik gogoangarrietako bat “Post tenebras spero lucem” ipuinean (Bernardo Atxaga, 1982/1988) aurki dezake euskal irakurleak, behialako literatura-kamio horietako batean. Obabako Albania auzune urrunera gazterik joana (23 urte), heztekoak hor utzi zizkieten 17 neska eta 15 mutil, ate-leiho trauskilez eta itoginez hornitutako eskola txikian. Bitarteko urriak zituen eskola txiki hark: Dalmau Carlesen entziklopedia, pupitre erdi puskatuak, arbela eta zerrautsa, zeina maistrak baliatzen baitzuen Afrika eta Asiako mapak lurrean marrazteko, adiskideekin jaioterriko hondartzan jostatzen zenean bezala. Maistra izengabe hori ez da irakasle autoritarioa, baina bai autoritatearen jabea: jakin daki aurre egiten Manuel umezurtzaz burutzen diren ikaskideei. Irakasle hurbila eta pedagogo abegitsua dugu: gertuko naturaz baliatzen da eta, hartara, mitxeleta bila eramaten ditu umeak egun eguzkitsuetan; xamurtasunez tratatzen du Manuel, Mugatseko morroi ttikia, hamabi urtekoa, haren nagusi edale zerriak azpiratua, eta hari ematen dio eskolako estufa pizteko ardura, autoestimua sendatu eta sendotu dakion. Nortasun aldetik, tristezia-amiñi bat darakuskigu bere ohituretan: libreta batean apuntatzen ditu bere aldarreak: “*Melanargia Russiae* bat naiz. Kortxo bati josita nago orratz batez, eta odolustuz nihoa piska banaka”; “Tuntundu egingo naiz Albania hotz honetan”². Eta gutunak idazten dizkie kostaldean utzitako lagu-

[1] Freirek (1999) garatutako zenbait pedagogia-kontzeptu aintzat hartu dira horretarako, hala nola komunikazio dialogikoa, hezigaiekiko errespetua, autoritatea vs autoritarismoa, kritikotasuna, kultura-identitatea, ezagutzen transferentziaren auzia, hezigaiaren autonomia, zentzu ona, tolerantzia...

[2] Atxaga, 1988: 45 eta 46.

nei, herrimenez, setiatu bizi dela sentitzen duelako auzune urrun hartako etxetxo hits hartan. Baina, hargatik, ez da adoregabea eta, halatan, irmo ageri zaigu, ziape-hazia³ bezain adoretu, zeina, San Markoren ebanjelioaren arabera, hazi txikia izan arren, zuhaitz tantai egiteraino hazten baita eta haren adarretan txoriek habiak egiten baitituzte: hartara, aurre egiten die auzuneko maiseatzailei (“baten batekin ibili egin behar horrek ere”)⁴, aurre egiten die gau batez erronkan eta oihuka ate joka datozkion gizon gazte mozkor zalapartariei (“Ez al zaizkin bada gaztetxoak gustatzen? Gu ttiki ttikiak gaitun, egitan!”)⁵, eta aurre egiten dio Manuel *gizon ttikiari* azkenik, laineza harturik fanfarroikerian dabilkiolako errespetua galduta, eta betiko kentzen dio estufa pizteko ardua. Izan ere, afaria eta gau baterako aterpea eman zizkion Manueli, mutikoa bisitan joan zitzaion batean, itzultzeko orduan euria ari zuelako, eta aterpetze horrek esamesak sortu zituen auzunean⁶; maistrak, gau harrez geroztiko Manuelek beste portaera bat zuela-eta ondorioztatu zuen ze, Mugatseko morroi ttikiak berak eman ziela bazka Albaniako maiseatzailei. Arazoak arazo, bikain moldatzen da Albaniako maistra autoritatearen eta libertatearen arteko orekari eusten.

Nolanahi ere den, beste garai bateko, beste mundu batekoa da Albaniako maistra hura: gerren aurrean zein gerren ostean Euskal Herriko auzo urrun galduetan ibilitako maistrak gogora dakartzio irakurle helduari. Egun, ordea, ez dago auzo urrunik, eta kanpora bidaiatu behar.

[3] Ziape-haziaren parabola (Mk, 4,30-32). Atxagak berak aipatua (1988: 64); ipuinaren lehen idatzaldian ez da motibo bibliko hori ageri, baizik-eta metafora arrunt bat: gaixoaldia bukatuta, poliki-poliki adoretuz doan gaixoaren metafora, hain zuzen.

[4] Atxaga, 1988: 61

[5] Ibidem: 62

[6] Nolabait ere, Miranderen *Haur besoetako* nobelari egindako keinu edo alusiotzat hartu behar dugu *Post tenebras...* ipuinaren lehen idatzaldiko honako aipu hau: “barbero zahar baten imentzioz fumatzen du, baina haren irribarrea –apur bat eroria– haur besoetako batena da” (Atxaga, 1982: 106). Bigarren idatzaldian desagertu egiten da alusio hori, eta honelaxe dago berridatzia: “Oso irribarre polita dauka mutil honek” (Atxaga, 1988: 47); ez da ezabatzen, ordea, Mirandek nobelan plazaraturiko gaia, pedofilia, alegia (Theresa/izenik gabeko narratzaile gizonezkoa; Manuel/izenik gabeko maistra). Desio eta harreman hori esplizitua da Miranderenean; noiz bai noiz ez, gandu artean dakusagu, kiriketari dabilela, berriz, Atxagarenean.

Maistra bidaiari bat Limpopo ibaiaren ertzean

Afrika urrunera bidaiatzen du *Elefante txori-bihotza* kontakizuneko maistrak (Mariasun Landa, 2001). Izan, bidaiazalea da eta, Albaniako maistrak bezala, ikasle bereziarekiko ardura hori ere badu ezaugarritzat⁷. Maistra dinamikoa da, abenturazalea eta ikasia: egunkari ingelesa irakurtzen du eta Rudyard Kipling-en liburu bat sartzen du ekipajea. Halaber, etxeko lanak ere bere gain hartzen ditu: banana-konfitura prestatu, eta eskutitzak idatzi, esaterako.

Gutun forma hartzen du ipuinak eta maistra dugu gutun-izkiriatazaille. Dena dela, aitzakia narratibo bat da forma epistolar hori, maistra ez baita Xabier izeneko narratarioaren bizimoduaz eta egoeraz gehiegi axolatzen. Hain zuzen, bere curriculumeko gorabeherez mintzatzen zaio maistra Xabierri, adieraziz zer-nolako erabakiak hartu dituen lanbidearen norabidea bere desio eta nahietara moldaturik: “Armiarma traketak eta maniatikoei klase emateaz kokoteraino” zegoelako, Afrikara joatea erabaki du, elefanteen maistra izatera, lagun batek esan baitio “elefanteak ikasle fin-finak, oso ikastunak” direla.

Laneko baldintzen hobekuntzaren alde egiten du. Esaterako, irabazkinei dagokienez, “eulitan” kobratzetik “ehun tona banana” kobratzera igaro da Afrikara joan denean. Eta, maistra-kontratua eteten zaionean, Limpopo ibaiak gainezka egin eta eskola suntsitu duelako, kikildu orde, irakaskuntza utzi eta ikerkuntzara jauzi egiten du, horixe delako benetan interesatzen zaiona eta ez irakaskuntza, hainbestearaino non elefante txori-bihotzei buruz “agian liburu bat idatziko” duela iragartzen duen.

Maistra honek ez die jakintza guztiei garrantzi bera ematen: ikasleek ingelesa, gimnasioa eta ordenagailuak maite dituzten arren, irakurtzen hastea proposatzen die berak, eta ipuinak kontatzen dizkie, besteak beste, “Inurria eta Txixarra” rena, nahiz eta zenbait ikasleek protestatu eta haserretu, txorakeriatzat eta inozokeriatzat baitaukate irakurketa. Jakintza entziklopedikoa, berriz, ez du goresten, ez daki galdera guztiei erantzuten eta akatsak ere egiten ditu ikasleen aurrean haien barre maltzurak sorraraziz.

Halaber, ikasteko gaitasuna duen maistra da. Hasieran, elefante guztiak berdinak direla uste badu ere, unibertsitatean horrela irakatsi

[7] Cf. Landa 2005/¹1990. *Alex* obran ere erabili zuen autoreak ikasle bereziaren motiboa.

ziotelako, konturatzen da praktikan hori ez dela egia eta, nolakoa duten bihotza, mota askotako elefanteak daudela ohartzen da: behinik behin, badira tigre-bihotza dutenak, putre-bihotza dutenak, txori-bihotza dutenak eta tximu-bihotza dutenak. Hartara, portaera diferentea dute: oldarkorrak dira batzuk; mugituak, beste batzuk; irrikatsuak eta lehiakorrak, beste zenbait. Guztiarekin, badira elefante bereziak, oso eztiak eta misterioitsuak: txori-bihotza dute halakoek.

Oro har, Landaren maistrak ez ditu gehiegi maite ikasleak, areago, haien aurkako juzguak isurtzen ditu umorez, ozpinez, agian (“armiarna trakets eta maniatiko”). Bi motatan banatzen ditu elefanteak/ikasleak: elefante txori-bihotzak, eta gainerako guztiak. Txintxoak batetik, eta lotsagabe edo errespetugabeak bestetik: txori-bihotza dutenak bereziak dira, eta, uholde bat iragarrita denak salbatu dituelako, heroi izateraino heltzen da ipuin honetakoa; bestelako piztien bihotza dutenak, berriz, galdera ergelak egiten dituzte, bihurriak dira, zikinak, lan zentzugabeak egiten dituzte, ezaugarri gaitzesgarrien jabe dira, labur esanik.

Hunkitzen den maistra dugu, zalantzatia, pena ere sentitzen duena. Baina mugak ere jartzen ditu, eta ikasleei aurre egiten die autoritatez, ikasleei gogorazita berak “irakurtzen irakasteko konpromisoa” duela, eta desafioz, berarekin gustura egon ezean beste maistra bat bilatzeko ikasleei esanda. Etsiak harturik, ia pazientzia agortuta, ikasleen zalapartak baretzeko “oso serio” jarri behar du. Neke horrek, azkenik, “kontratu amaitzeko geratzen zitzaizkion egunak” zenbatzera darama.

Eskola-emailearen begirada

Maistra kontalariaren ahotsa eta begirada gailentzen dira aurreko obran, eta maistra bera da protagonista nagusia.

Protagonista nagusia izan gabe, halakoxe kontalaria dugu Juan Kruz Igerabideren *Korri, Sebastian, korri!* kontakizuneko maistra (2008). Konturatuta dago, bada, maistra, ezen Sebastian haurrak beste haurren erritmoan irakurtzen ezin ikas dezakeela eta Sebastian bera ere jabetuta dagoela horretaz; zer egin ez dakiela, azkenik irtenbidea aurkitu du maistrak, Sebastiani ikaskide ezindu baten ardura emanaz. Haurren beharren behatzaile eta bermatzaile dugu maistra Igerabideren kontakizun honetan. Ikasle berezietz arduratu beharra azpimarratzen du egi-leak, maistra arduratsu baten ekimenaren bitartez. Esplicituki,

hezkuntza-balioak lantzea helburu du kontakizunak: solidaritatea; errespetua; maitasuna; eta ezberdinarekiko tolerantzia, muga fisiko eta psikikoak dituzten ikasleekiko, batez ere.

Eskola-umearen begirada

Haurren begiradaren galbahetik igaroa ematen digute kontakizun frankok irakaslearen irudia. Noiz irakaslearekiko enpatia nabarmenduz, noiz harekiko ezinikusia gordin adieraziz.

Begirada hori testura ekartzen aurrenetarikoa Mariasun Landa dugu. Helduen eta haurren munduen arteko talkaren eta ezin elkar ulertuaren sinbolotzat har daite(z)ke *Iholdi* pasadizo-sortako bi txataletako andereñoa(k) (2005/¹1990): “Marrazkia” eta “Sikologoa”. “Marrazkia”n andereñoek ez du errespetatzen umearen sormenak behar duen denbora. Iholdi marrazten ari da, arraintxoak marraztera doa, baina andereñoak “-Bale! Orain matematikako fitxa bat egin behar dugu” esaten dio, eta marrazkia amaitu barik geratzen da. Antzeko sentiberatasun falta, edo larriagoa, “Sikologoa” txataleko andereñoek erakusten du. Haren aginduari jarraituz, ipuin labur bat ondu du Iholdik. Andereñoek “Benetan laburra hire ipuina!” esan ondoren, psikologoari (gizona da, bera) erakusteko baimena eskatzen dio Iholdiri. Literatura-sentiberatasunik ez duela, fantasia errespetatzen ez duela eta literaturari pentsamendu logikoa aplikatzen diola adierazten du andereñoen jarrerak. “Txolarrea” atalean, berriz, goxo eta sentibera azaltzen da andereño: txoritxo bat ikasgelara sartu eta, kristalaren kontra jo ondoren, hilda lurrera erortzen da. Batetik, andereñoek txoriei buruz zerbait badakiela adierazten digu, “Txolarrekumea zen” esaten baitie ikasleei; bestetik, txolarreku-metxoa lurretik jaso eta paperezko mukizapian biltzen du.

Beste haur baten begiradak maisu-maistren zenbait irudi eskaintzen ditu egile beraren *Alex* lanean (2005/¹1990). Izan, mutiko desberdina da Alex: ahalmen bereziak ditu; ahalmenok bere kasa piztu eta itzali egiten dira eta, pizten direnean, etorkizunean zer gertatuko den ikusten du. Baina, inork ez du Alexi gertatzen zaion horretan sinesten. *Ahalmen berezien* kontu hori “serioski” hartzen duen lehen pertsona andereño Kontxesi da, “irakasleen artean ulertu nauen bakarra” dio Alexek. Alexi buruz “bitxia, aparta, originala” dela dio, eta Alex “kariño handiz” tratatzen du, zer gertatzen zaion galdetu eta “estu-estu” besarkatzen du, beste inork egin ez duen bezala, eta gertatzen zaiona “arraroa baina oso

ederra” dela esaten dio, eta ez duela “larritu behar, ezta lotsatu ere”, “zorte handia duelako, bihotzarekin ikusten baitu”. Alex “inportante” sentitzen da andereño Kontxesiri esker. Beste modu batekoak dira beste irakasleak. “Zera hori” gertatzen zaionean beste irakasleek errieta egiten diote: “espabilau”, “esnatu txikito!”, “egon lotan eta jango dek mehe!” esaten diote. Horrez gain, Alexi ez zaizkio arriskua eta abentura gustatzen. “Antiabenturerotzat” du bere burua, eta lasai-lasai esaten du “ni edozer gauza izango naiz, baina baliente ez”. Horregatik, eskolan, “maritxika”, “oiloa” eta “arraroa” deitzen diote. “Maisu nazkagarri” batak “Alex Aldrebes” ezizena asmatu dio, eta ikaskideek berehala horrela esaten hasi zaizkio. Ikus dezakegun bezala, Alexen begiradak taxuz epaitzen ditu irakasleak, ez dutelako desberdintasuna onartzen, ez dituztelako mutil sentiberak onartzen, eta genero-estereotipoei eusten dietelako. Andereño Kontxesi, berriz, altxor txiki bat da. Eta berari irakasleekin gertatu zaiona etorkizuneko umeei gerta ez dakien nahi duelako, Alexek “ume txikien maisu” izatea gustatuko litzaiokeela jakinarazten digu.

Markos eskola-umearen begirada eta ahotsa nabarmentzen dira Pakti Zubizarretaren *Markos kantinera* kontakizunean (2002). Hezkuntza-komunitateak Markos ume protagonistaren genero-identitatearen aurrean zer-nolako jarrera duen erakusten digu ahots horrek. Dualitate bat agertzen du: ahots trumointsuko zuzendari irribarre-zuria dugu, baretik, eta Rakel andereño irribarretsua, Markosen arrazoibideak entzuten eta ulertzen dakiena, bestetik. Zuzendaria xantaiaren bidez saiatzten da Markosek kantinera irteteko nahiari uko egin diezaion; Rakelek, berriz, Mikel psikologoarekin batera, mutikoaren aukera ez zaiola gaizki iruditzen esan dio zuzendariari. Haien eginahalei esker bideratzen da Markosen genero-identitateak eskola-komunitateari sortu dion gatazka. Azkenik, komunikazio dialogikoa gailentzen da: andereño Rakelek modu aproposa darabil ikaslearekin batera, eta ez haren gainetik, gatazka gainditzten saiatzeko. Indar aurrerakoien diskurtsoak irabazten du auzia eta indar kontserbadoreen arrazoibideak galdu.

Miren Agur Meaberen *Nola zuzendu andereño gaizto bat obran* (2003), haur protagonista (itxura denez, neskatiko bat, *mari-maistra* deitzen diolako andereñok une jakin batean) eguneroko bat idazten hasten da arazo bat daukalako, eta arazoa da, hain zuzen, andereño berria ez zaiola gustatzen “barre gutxi” egin, “begirakune zorrotzak” bota eta “mantal grisa” darabilelako. Hain da arazo potoloa “negarguraz” egoten baita

neskatoa, eta “bihotza andereñoaren mantalaren kolorekoa bihurtzen” ari baitzaio, grisa alegia. Oso goibel sentitzen da eskolan, egunerokoan idazten duen poeman islatzen duen bezala. Kontakizunean argi ikus daiteke zer-nolako eragina duen andereño batek ikasleen aldarlean, noraino pasa dezaketen gaizki umeek andereñoaren jarreragatik. Hala ere, gaizki-ulertu baten ondorio baino ez da haurraren larridura hori: andereño barre gutxi egiten du hagineko mina daukalako eta begirakune zorrotzak botatzen ditu lentillak ipini berri dituelako. Umearen begirada aldatzen da, beraz, kontakizunaren bukaeran, eta beste modu bateko andereño bat dela argitzen zaigu: andereño zehatza, umeen mundura gerturatzen dakiena, umeei enpatia adierazten diena, umeek zer behar duten badakiena, zuzen-zuzen erantzuten baitie umeen galderei, eta umeek uler ditzaketen arrazoiak ematen baititu; andereño irmoa, iritzia baduena, eta gauza guztietan amore emango ez duela jakinarazten diena, esaterako, “grisa oso kolore polita da” esaten duenean.

Patxi Zubizarretaren *Pikolo* kontakizunean (2008) Karlos maisu eta-kidearen jardueren berri ematen digu Manuel haur lañoaren begiradak. Ikaskideen xantaiak eta tratu txarrak pairatzen ditu guardia zibil baten seme izateagatik; kalapitetako batean zuzendariak eta maisuak esku hartu behar dute, eta Manuelek ikaskide bati barkamena eskatu behar diola erabaki dute, Manuel jasaten ari den jazarpenaz ohartu gabe. Bestalde, heziketa-harremana baliatuz, maisuak Manuel ikaslea tentuz manipulatzeko du, herriko *casa-cuartelaren* aurkako atentatua buruan duela. Hartarako, bakoitzak bere etxea margotzeko agindu die ikasleei, eta Manueli xuxurlatu dio kuartela margotzeko, “sarbideak non dituen, dena, hegazkin batetik” ikusiko balu bezala. Beste egun batean, maisuak aitari buruzko idazlan bat egiteko agindu die; hurrengo egun batean, aitaren lanbideari buruz; eta hurrengo batean, aitaren lanaz, ordutegiak zehaztea eskatuz. Aitaren ordutegiari buruzko idazlana, zuzenduta eta oharrez josita eman dio Manueli maisuak, eta umea orduan “oso txiki” sentitu da, eta pentsatu du “idazlanak gorroto” dituela, “zuzenketa gorriekin” asko itsusten eta zikintzen direlako. Amorratuta dago Manuel, eta pentsatzen du maisua handiuste bat dela “dena dakiela” pentsatzen baitu, baina egiatan “ez daki”, eta opa dio maisuari meteorito bat gainera jaustea. Maisuak Manuelen idazlanari egin dizkion oharrak eskuizkribu-itxurako letra-tipo bereziz eta kolore gorritz nabarmenduta daude liburuan, zenbaiten iritzian hain desitxuroso eta antipedagogikoa den ohitura hori grafikoki ikusarazteko. Ohartzekoa da mota askotako kon-

tuak nahastu dituela maisuak bere zuzenketetan: akats ortografikoak, zenbakien idazkera; baina, guztiarekin, larriena da ezen aitaren gaueko garitako ordutegia hobeto zehazteko agindu diola eta galdera konkretu amarratsu bat egin diola: “garita ez da behin ere hutsik egoten?” Manuel, ordea, ez da oraingoan ere ezertaz konturatu. Gainera, beste egun batean maisua “atseginagoa” iruditu zaio eta jada ez du desio “meteorito batek harrapatzea”. Aurrerago ere “esperimentu sekretu” bat egiteko agindu dio Manueli, ikasleak jakin dezan, aitarentzat, bera ala lana, zer den inportanteago. Manuel, orduan, pentsatzen hasi da “igual maisuari meteorito bat” jausiko zitzaiola ganean eta “burutik” dagoela. *Esperimentu* korapilatsua izan arren, konplitu egiten du Manuelek. Halako batean, bonba bat lehertu da *casa-cuartelean*, eta hildakoak eta zaurituak eragin ditu. Maisua desagertu egin da, baina denek diote oso atsegina dela. Manuelek maisuaz gauza bera pentsatzen ez baldin badu ere, batzuetan “oso eskertuta” dago, maisuak *esperimentua* agindu ez balio, agian aita “desagertuko” baitzen. Maisuaren desagertzea dela eta, pentsatu du igual azkenean “benetako meteorito bat” gainera jausiko zitzaiola eta “desintegratuko” zela.

Naroa zortzi urteko neskatoren begirada eta ahotsa ditugu Xabier Mendigurenen *Kulerozahar* ipuinean (2012). Andereño gaizto zigortzaile sorginaren irudia helarazten dio haur narratzaileak irakurleari. Jantzkerari erreparatuta jarri diote goitizen laidogarria ingeleseko irakasleari: “Kulerozahar”; izan ere, kularoak bistan ditu, “kulero berdexka itsusi batzuk”, “askotan erabiliak eta gastatuak”. Irakaslearen eta ikasleen arteko talka latza kontatzen digu Naroak: haren pedagogia-baliabideak ez dituzte gustuko, “Kulerozaharren eskolak guztiz aspergarriak” dira: ariketak eta ariketak eginarazten dizkie eta gramatika pila bat ematen die. Ordura arte, ordea, beste urteetan gustuko lanak egin dituzte eskoletan, hots, abestu, antzeztu eta pelikulak ikusi, besteak beste. Horrelakoak, baina, Kulerozaharri “stupid things” iruditzen zaizkio. Naroak agerian uzten du irakaslearen gorrtoa: “sorgin purtzila”, “irakasle gaizto”, “sorgin hutsa” erabiltzen ditu Naroak irakasleaz mintzatzean. Azkenik, mendekua hartu dute Naroak eta haren gelakide Lutxik eta Peruk: irakaslearen etxe inguruan simaurra zabaldu dute, hura amorraziz. Garai bateko irakasle autoritarioaren eta garai bateko ikasle bihurrien irudi estereotipatuak agertzen dira kontakizunean. Dena dela, idazleak liburuaren azal-hegalean diosku mota askotako irakasleak izan dituela, baina, izan dituen irakasle txarrekin “barregarri utziko dituen

istorio bat” idaztea erabaki duela; eta halakoen biografia irrigarri-mendekatzailea osatu du, nolana ere den.

Irakasle arduratsuak

Andana bat horrelako dugu, kontalari homodiegetikoen nahiz heterodiegetikoen ahotsetan.

Hitzontzia delako eta pobre-itxura duelako jakin dute saguek maisu dela Romeo, *Julieta*, *Romeo eta saguak* ipuineko pertsonaia (Landa, 1994): gazte adeitsua da –kabailero bat–, flakoxta eta altua, kankailua, aurpegi-luzea eta betaurrekoduna; galtza bakero zaharrak eta jaka zarpaila jantzita, karpeta urdin eta lodia besapean dituela Julietaren etxera joan da Romeo. Unibertsitatean sartzeko azterketa prestatzen laguntzera joaten zaio astean behin. Karpeta ireki eta Julietari orriak eta liburuak eskaintzen dizkio. Baita geologia eta klimari buruzko azalpenak eman ere. Eskuzabala da Romeo, eta pozik dago bere lagunaren jarrerarekin: “Nire ikasle guztiak hi bezalakoak izango balira”. Maisu partikularrekiko harremana apurka-apurka estutu, lausenguak elkarri esan, eta Romeok saguei dien beldurra aitzakiazat hartuta, maitasuna aitortu diote elkarri, eta batak bestea limurtzen agertzen zaizkigu aurrerago.

Anjel Lertxundiren Maxe saileko liburuek eskaintzen digute agian, andereño-irudirik baikorrena eta ezaugarri on gehien biltzen dituena, aztertutako guztien artean. Halatan, bada, *Nire kuleroak* obran (2004/¹1999) “Mari Builas” izengoitiko andereñoa zalapartatsua dugu –agintaria, akaso– tropa errebelde samarra duelako aurrean. Serio dihardu lanean, eta, aldi berean, zirtolari, umorearen bidez ikasleak kitzikatzen ditu eta beren buruari galderak eginaraztera behartzen. Autoritatea eta diziplina motibazioarekin uztartzen ditu. Beraren bizi-esperientziaren berri ematen die ikasleei andereñok esaldi motz honen bitartez: “Misterioaren uretan botatzen diren amuak bezalakoak dira galderak”. Eta lorratza uzten du Maxe protagonistarengan: “Oporretan bagaude ere, niri ez zait andereñoari orduan entzundako esaldia ahaztu”.

Musubero, *Mon Amour* kontakizunean (2000) andereño Maripi dugu, ikastolako saskibaloit-taldearekin batera Bordelera joana baita. Taldekudeatzaile onaren ezaugarriak ditu: saiatua, eragilea, antolatzailea,adore-emailea, bizia eta jenio bizikoa, barne-zaurien sendatzailea, enpa-

tia adierazten duena, elkarrizketa maite duena, entzuten dakiena. Euskal kultura eta euskaltasuna transmititzen ahalegintzen da: euskal kanta zaharren liburu batzuk eraman zituen ikasleentzat, Bordeleko bidaia girotzearren. Oroz gain, hitz egiten eta entzuten dakien irakasle bat, zeinak ederki gauzatzen baitu komunikazio dialogiko egiazkoa.

Ezkatuko maitea obran (2002) berriz dugu Maripi izeneko andereño bat. Uste izatekoa da, Maxe saileko kontakizuna izaki, aurreko obrako andereño berbera dela. Oraingoan garrantzi gutxiko pertsonaia den arren, aurreko andereñoaren zenbait ezaugarri gordetzen ditu: andereño ausarta, autoritatea zer den badaki, baina ez inposatzeko, eguneroko diziplinari lotzeko baizik, iskanbila isiltzeko, esaterako; autoritatea eta diziplina askatasunarekin uztartzen ditu, *Txorimaloak* musika taldearen kontzertura joaten utziz, adibidez. Ohiko irakaskuntzaz kanpoko aktibitateak antolatzen ditu, ikasleen interesguneekin loturikoak: urtero idazle bat eramaten du gelara, ikasleek oso gogoko duten jardura baita. Hartara, ikasleei gehien gustatzen zaien *Txorimaloak* musika taldearen letragilea eraman die andereñoek aurten ikasgelara: Kirmen Uribe, “Ezkatuko maitea” poemaren egilea. Literatura eta musika uztartzen ditu andereñoek. Horrela, bada, kulturaren transmisioaren garrantzia azpimarratzen du Lertxundik, ez hitz hutsez edo doktrina hitsez, bere jardun literarioaren bitartez baizik; intertestualitate esplizitua baliatuz, Uriberen poema aurkeztuta.

Haurren arazoekiko ardura handia erakusten duen andereño bat dugu Mª Jose Mendiaren *Aitorrek bi ama ditu* liburuan (2004). Bi ama izateak arazoak dakartzkio Aitorri: markatua dago, mari-neska deitzen diote, eta horren ondorioz borrokan egin du beste ikaskide batekin. Berehala esku hartu du andereñoek Aitorri laguntzearren: umearekin hitz egin du haren konplizitatea bilatuz, baita amekin ere, eta azkenik “Guztiok ezberdinak, guztiok berdin” erakusketara eraman ditu ikaskide guztiak. Munduko etniak, bizimodu diferenteak, eta familia motak zer nolakoak diren ikusteko aukera dute gelako haurrek. Aitorren familiarren moduko familia baten argazkia ageri da erakusketan, eta lasaitu hartu du horregatik Aitorrek. Ezberdinak integratzea du helburu andereñoek, baina ez da argitzen lortzen duenentz, zeren Aitor eta haren familia herritik Iruñera joan baitira bizitzera. Dena dela, akabo da Aitorren egonezina. Haurrentzako liburu honen mezua bat dator andereñoaren jardunarekin. Izan ere, narratzaileak honako balio hauek nabarmentzen ditu esplizituki: “Edozein familia mota da ona. Amodioak eus-

ten dio familiari, elkarren arteko maitasunak, berdin zaio bi ama izatea (...). Garrantzizkoena elkar maitatzea da”. Zehar-lerro peto-pettoa, nolana ere den: argitaletxeek psikopedagogia-gaiak haurrentzako liburuetan agertzeko duten temaren erakusgarri bikain.

Luis maisua ere badugu irakasle arduratsu horietakoa –Maisuluis, ikasleen ahotan– Txilikuren *Horazio eta Jaguarra* ipuinean (2002). Zertzelada batzuk ematen dizkigu Aitziber neskato protagonistak. Itxurari dagokionez, “bizar-adats luzea dauka kokotsean (...) buruko ilea motz-motza eta (...) belarrietako bat belarri batean!”, estetika moderno jada klasiko baten barruan. Lanbideari dagokionez, epai onak dauzka Aitziberekek maisuarentzat: “Maisuluis benetako maisua da. Eta asko daki. Gehiegi. (...) Eta okerren-okerrena da dakien guztia erakutsi nahi digula!”. Eta hori lortzeko behin eta berriro errepikatzen ditu gauzak, batzuetan aspergarria iruditzeraino. Izaerari dagokionez, jakin-mina du maisuak: “Kuxkuxero hutsa da. Dena jakin nahi du eta beti galdezka aritzen da. Badirudi munduko gauza guztiak ezagutu nahi dituela...”; saiatua da “mendiko harkaitzak baino burugogorrako”, eta ez du atsedenik hartzen zerbait sartzen zaionean kaskezurrean. Autoritatez jokatzeko ere badaki, Aitziber berritsuak hitz egiten duenean, hasieran, “zaude isil-isilik, polit hori” esan eta “haserre aurpegiarekin” begiratzen dio, baina neskatalak hitz egiten jarraitzen duenean, errieta egiten dio. Agi denez, Lehen Hezkuntzako lehen zikloko ikaslea da Luis maisua, aurreko urtean, “denok irakurtzen eta idazten ikasi genuen” diosku-eta Aitziberekek. Ikasleen arteko lankidetzeta eta laguntza sustatzen ditu, Aitziberri aginduta etorri berri den mutikoari laguntzeko irakurtzen eta *oihanmina* gainditzen. Maisuak material egokia erabiltzen du: Horaziori irakurtzen erakusteko Aitziberri eman dion liburua guztiz aproposa da, “irudiz beteta dago, eta marrazki bakoitzaren azpian irudikoaren izena” azaltzen da. Umeek “denbora asko ematen dute” liburuari begira, eta “oso ondo pasatzen dute”. Guztiarekin, arrastorik utzi gabe desagertzen da Luis maisua kontakizunetik.

Lau zertzeladaz, bereizgarri zehatzik gabeko andereño bat marrazten du Ruben Ruizek *Nora joan da argia?* kontakizunean (2006), atzeko planoan. Ume-liskar baten aurrean bere barru guztia kiskaltzen jartzen zaio baina, aldi berean, umeen zauri-urratuak goxo-goxo artatzen daki. Sartu-irten laburra egiten du andereñoak ipuinean.

Lehen planotik atzeko planora lausotuz doa, berriz, Patxi Zubizarretaren *USOA, hegan etorritako neskatoa* ipuineko andereñoa (2008). Pedagogia egoki ustekoaren gazi-gozoak azaleratzen dira andereñoaren jardueretan. Andereñoak, goizean, azalpen luzea eman die ikasleei kukuari buruz: besteak beste, Afrikatik etortzen dela, eta udaberrian, haren kantua lehen aldiz entzutean, poltsikoan dirua eramaten duenari urte osoan ez zaiola dirurik faltako. Baina hain politak ez diren kontuak ere esan ditu andereñoak kukuaz, hala nola, zazpi urtez eskolan ibiliagatik ere “ku-ku esaten besterik” ez zuela ikasi. Ikasleak jabetu egin dira andereñoak iradoki duen analogiaz, eta “koadernoiei begira” jarri dira eta, baita “matematiketan atzeratu samar dabiltzanei” begira ere. Baina, andereño ez da isildu eta azalpenekin jarraitu du, gaineratuz kukua “bihurria, alproja eta aprobetxategia” dela, umeak zaindu ordez arrautzak beste txori batzuen habietan ipintzen dituelako, txori horiek bizimodu gogorrera derrigortuz, kukukumeak aurrera ateratzeko ahaleginean. Eta hori entzutean, Usoa, neskato protagonista, “serio”, “urduri” eta “kopetilun” geratu da, eta iruditu zaio “andereñoa oso gogorra” izan dela eta “oso arin eta oso azkar” hitz egin duela, Usoa bera ere Afrikatik etorri baitzen, hango gosea eta gerra zirela medio, amak beste lurralde batera bidaltzeko erabakia hartu zuelako, eta ez da horregatik bere “lehenengo ama” “bihurria, alproja eta aprobetxategia”. Hala ere, umeak naturarekiko harremanean jartzen ahalegintzen da andereño eta, halatan, ikasleei esan die, goizean zintzoak izanez gero, “arratsaldean kukua entzutera” eramango dituela. Eta esan eta egin, eraman egin ditu kukua entzutera eta baita esaera zaharra irakatsi ere. Alde batetik, andereño aurrerakoia irudikatu dezakegu, udaberria izanda, umeak naturarekin eta ahozko tradizioarekin harremanetan jartzen dituelako. Baina, bestetik, enpatiarik ez duen andereñotzat jo daiteke, ironia erabiliz umeei alferrak ez izateko iradokitzen badie ere, ez baita konturatu bere hitzek Usoarengan sortu duten egonezina.

Beste andereño arduratsu bat erakusten digu *Alaine Agirrek Hau ez da zoo bat!* liburuan (2015), haur kontalari autodiegetiko baten bitartez. Andereño Anak, maisu eta maistra guztien artean jatorrena izateaz gain, gela landarez eta animaliaz josita dauka: arrainez betetako arrainontzi bat, terrario batean bi dortoka, eta beste terrario handiago batean musker bikotea. Klaseko lehendabiziko egunean andereño Anak esan die animaliak eta landareak ezin direla bizi “guk zaintzen ez baditugu”, eta horregatik “jolas-orduetan banatu egin beharko” dituztela zaintza-la-

nak. Lanari ekiteko ea boluntariorik dagoen galdetu die. Jolas-orduetan, arduradunak animaliak zaintzen dituen bitartean han egoten da Ana, “txokoren batetik arretaz begira”. Egindako lanak saritzen badaki andereño Anak: bi arrain oparitu dizkio neskato protagonistari, arrain guztien artean aukeratzen utzita.

Zenbait irakasle badaezpadako

Irakasle autoritarioa eta despota agertzen da Juan Kruz Igerabidieren *Maisu berrian* (2000). Beldurgarria da, duen itxurari erreparatuta: “ahots zakarra”, “begi zorrotzak” eta “bibote lodia” ditu; gainera, “handi-handia”, “potoloa” eta “tentea, oso tentea” da; “erraldoia” eta “kankailua”. Ekintzetatik batik bat antzematen zaio haren izaerari: Grigor mutikoa leihotik urrundu du handik begira egoteko tentaziorik izan ez dezan, eta gelako bazter batean bakarrik eserarazi, baina hara non irakaslea bera leihotik begira hasi den ikasleek zatiketak egiten dituzten bitartean; ezizena jarri dio ikasle bati, irrigarri utziz; “zozokeriak” irakurtzea debekatu dio neskato bati; belarritik tiraka zuzendariarengana eraman nahi ditu Arranke eta Grigor. Izaera larderiatsu eta jokaera zital horiek beldurtu egiten dituzte ikasleak, baina ordainetan gorrotoa, nazka eta eramanezina ekarri dizkiote maisuari. Halatan, bada, gorrotoa bere barrutik uxatzeko-edo, halako batean Grigor-ek, haserre, *Printze txikia* liburuko marrazki ezagun baten antzeko marrazkia zirriborratu du, baina irakasle berria jarri du sugetzarraren sabelean, elefantearen ordez. Eta marrazkiaren aldamenean honako hau idatzi: “Suge batek irakasle nazkagarri bat irentsi zuen, eta sugea hil zen, ez irakaslea. Alabaina, irakaslea sugearen sabeletik irten ezinik geratu zen, eta hortxe dago orain, biboteak igurzten”. Azkenik, ihes egin dute ikasle guztiek “kakitzat” denek batera oihukatuz, datorkien zigorraren beldurrez, eta abentura harrigarri bat bizitzeari ekin diote. Bukieran, Grigorrek marraztutakoaren antzeko zerbait gertatu zaio maisu berriari, zulo batean burua “ez aurrera, ez atzera” trabatu zaiola, eta guztiz lotsagarri gelditu da.

Kontraesanezkoa da baliabide pedagogikoen aldetik irakaslearen figura Aizpea Goenagaren “Udazkeneko antzezlan” eskola-giroko komedia errealistan (2006/¹1999). Izan ere, andereño Maritxu ikasleen in-teresei arreta jartzen dien irakaslea da; pazientzia handikoa da, eta ikasleak berandu etortzea eta gelan barrez egotea ere onartzen du. Etxeko

lanan kontura piztu da, ordea, lehen pedagogia-gatazka: ikasle batek etxean ez duela ezer egin eta irakurtzen duen poema momentuan asmatzen ari denean, “Ba, gutxienez hobe zenuke isilik egotea” hari esan ondoren, zigortu egin du “hamar aldiz zuk asmatutako poesia hori idatzi beharko duzu” aginduta. Pazientzia eduki bai, baina zigorraren bitartez nolabaiteko mugak ere jartzen badaki, nolana ere den. Bigarren gatazka bat ere bada antzerki-obra honetan: irakasleak Aquariumera eraman nahi ditu ikasleak sorpresaz eta hori lortzeko telefono dei bat egin behar du; bitarte horretan ikasgelan utzi ditu, “lanean” jarraitzeko eta “isilik eta lasai” egoteko eskatzen die eta ikasle bat utzi du bere orde; salata-riaren rola ematen dio ikasle horri, norbait istilutan hasten bada, izena arbelean idazteko aginduta. Lehertu da halako batean egoera eta eskolako zuzendariak andereño Maritxu kaleratu du; ikasleak, ordea, Maritxuren alde agertu dira, bertsoak egin dizkiote, haien estimua adieraziz andereño maitagarriari.

Irakasle zital bat dugu Rai Buenoren *Fatima* kontakizunean (2009): Don Serio, “gizon serio-serioa”. Zorrotz-zorrotza! Don Serio egunero ezkila jotzen du “Egin behar da lan eta lan!” esateaz batera. Don Serio bere mahaiko tiraderatik egurrezko erregela bat hartu du eta, irribarre eginez, airean astindu du. Maisu zorrotza, zigor fisikoaren mehatxua erabiltzen du. Bi minututan zuhaitz bat eta zuhaitz horren adar batean txori bat margotzeko agindu die ikasleei. Eta erregelarekin mehatxu egin du, norbaitek lana bukatzen ez badu. Don Serio erregelari tinko heldu, besoa ahalik eta gehien luzatu eta, hanka puntetan jarrita, mahaia indar guztiarekin jo du behin eta berriro. Bibotea eskuaz apaintzen du askotan. Ilustrazioetan halakoxe itxuraz agertzen da: bibote sarria eta luzea; burusoila; eskolako mantalaz jantzia. Ikasleak beldurak hilik, eskuak izerditan. Agindutako txoria marrazkian ez dagoelako, erregelarekin jotzekotan dagoela, *Fatima* izeneko ikasleak, burua tente eta beldurrik gabe, don Serio aurre egin dio, eta diotso ze, erregelarekin mahaia jotzean ateratako zaratagatik beldurtuta marrazkitik ihes egin duela txoriak. Garai bateko irakasle autoritarioaren irudia eskaintzen du ipuinak: irakasle zapaltzailea, sormen-jarduera bat amesgaizto bihurtzen duena. Oinarrian, herri-literaturan ohikoa den funtzio hau dugu: heroi txikiak erasotzailea garaitzen du. Baita ere, Andersen “Errege biluzia” ipuineko haur egiati hura ikus daiteke. Edota honako erranairu hau: *Umeak, txoroak eta mozkorak egiarik handienak*.

Bi andereño agertzen dira, arduragabe samarrak, Iñaki Zubeldiaren *Eskola sorgindua* kontakizunean (2013). Zaloa andereñoa ez da ohartu

Estibalitz ikaslea ez dela ikasgelara itzuli, ikaslea ondoezik komunera joan ondoren; eskola ordua bukatuta, gogoeta hau darabilkio andereñoari buruan: “egun bat gutxiago oporretarako”. Jasone zuzendaria langilea eta txukuna da; eta erretzaile amorratua, eta, ohitura horrengatik, eskolan gertatzen den sutearen erruduna. Izan ere, “zuzendariari eroritako zigarroak sua piztu zuen zakarrontzian”. Irakasle horiei buruzko irudi aski kaskarra ematen du kontakizunak.

Malen ikasle protagonistak hezkidetzaren eta berdintasunaren aldarri egiten du bere jarrerarekin Arrate Egañaren *Patioan* liburuan (2015): baloia soinean duela, patioaren erdian jarrita, patioa neskena ere badela adierazi nahi du; izan ere, mutilek soilik erabiltzen dute futbolearen aritzeko, horrela da-eta ohitura. Hezkuntza-komunitateak, oro har, ez du ulertzen ikaslearen jokabidea eta ez daki entzuten protagonistaren arrazoibidea. Andereño Pilik, hala ere, bere burua babesteko aholkatzen dio, kolpetxo bat edo beste emanaz. Malen harrituta geratzen da andereño Piliren aholkuarekin. Baina Malenek aitona irakatsi dion metodoan sinesten du: biolentziarik ez erabiltzea. Azkenerako, Malen zigortzea erabaki du zuzendaritza taldeak, zigor gogorra jarriz, Malenen eskaerari kasu zipitzik egin gabe. Haren gainetik jartzen da zuzendaritza: autoritarismoz jokatzeko dute hezitzaile ia guztiek, salbu eta andereño Pilik, zeina ulerbera baita Malenekiko; ulerberatasun horrek irakasleak eztabaida sakonean murgildu ditu. Ez dago ikaslearekiko komunikazio dialogikorik. Toki txarrean geratzen dira maisu-maistrak istorio honetan, egoerari aurre egiteko baliabiderik gabe, guztiz barregarri eta lotsagarri; ez dira hezitzaile kritikoak, ohiturak mantentzearen aldekoak baizik; ohikeriaz jokatzeko dute. Guztien jarrera ez da berdina, hala ere. Ikuskari jauna ere ez da argi goa, legeak ez baititu ezagutu ere egiten. Gatazkaren irtenbidea Malenek berak proposatu behar die. Irakaspena ematen du kontakizunak: maisu-maistra autoritario, atzerakoi eta ezjakin batzuen aurrean Malen neskatoa garaile irteten da berdintasunaren aldeko bere aldarriarekin.

Eskola-umeak irakurzaletzen txuriak eta beltzak ikusiriko maisu-maistrak

Irakurtzen erakustea: horra irakasleen erronka nagusietako bat, beste askoren artean. Irakurtzen ikastetik liburuak irakurtzen zaletzerara, ordea, urrats handia dago, inondik ere. Hona huts egindako bi eskola-maileren istorioak.

Amelia txikiaren mendekuaren jomuga da Maisu Lopez, Pello Añor-garen *Ez dut irakurri nahil!* ipuinean (2005). Nolanahi ere den, Ameliak ez du maisua batere gogoko, “arkatza baino zorrotzagoa” delako, eta beti aritzen baita esan eta esan, “lorito baten modura”, “irakurri behar duzu asko-asko”. Ameliaren aitak ere baliatzen ditu Maisu Lopezen ezaugarri negatibo horiek alabak liburuak irakurtzeari muzin egiten dionean, halakoetan mehatxu egiten baitio den-dena kontatuko diola Maisu Lopezi, eta orduan “buruz ikasi beharko” duela ipuin guztia “biderketa taula bezalaxe”. Ameliaren fantasian gauzatzen da mendekua, irakurtzen hasi den ipuineko otsoa Ameliari hitz egiten hasten zaionean: beldurtu orde, Maisu Lopez jateko agindu dio umeak otsoari, eta, harrizko etxe ikusgarri batean bizi bada ere “txerrikume bat bezala” irentsi du otsoak irakaslea. Bai baitu Ameliak Maisu Lopez begitan hartua, ez du-eta asmatu, nonbait, irakasleak irakurketaren hastapeneko urratsetan ikasleari laguntzen. Maisua errudun, Ameliaren begietan.

Andereño izenik gabeko bat dugu Pako Aristiren *Ez zait irakurtzea gustatzen eta zer obran* (2008); umeak irakurketan zaletu eta treba daitezen kezkatzen den andereño bat. Mutiko bat da kontalaria, eta ez du andereño begi onez ikusten, hark liburuak irakurtzeaz diharduenean: “Gure andereñoa serioa da. Dotore mintzo da beste gai guztiei buruz. Baina liburuekin hasten denean txatxukeriak besterik ez ditu esaten”; “Gaur ere hasi da andereñoa betikoarekin: liburu bat irakurri behar dugula gabonetarako! (...) Izango da hilabete igual bi liburu aurkeztu zizkigula”; “... bi liburu jarri zizkigun mahai gainean. (...). Irribarretsu zegoen, opari eder bat eskaini baligu bezala. Oso alai agertu zen eta udazkenaren koloreez hitz egin zigun. (...) Gero liburuak erakusten jardun zuen, banan-banan.” Irakurtzea gustatzen zaion andre modura agertzen du mutiko kontalari horrek andereño, irakurtzea aitzakiatzat harturik harremanak egiten dituen andre modura: ikasleekin, ikasle protagonistaren anaiarekin, nobioarekin... baina ez hitz politikak esanez, baizik “andereño”ari komikotasuna erantsiz eta barregarri samar utziz. Hona pasarte batzuk: “Behin andereñoa parkean ikusi nuen liburukote bat irakurtzen, buru-belarri. Txakur bat hurbildu zitzaion eta, hanka jasota, pixa egin zion praka barrenean. Gajoa ez zen enteratu ere egin. (...) Gizon bat zeukan parkeko irteeran zain. Nobioa edo. (...). Une hartan ikusi zituen andereñoak bere galtza bustiak, eta sustoarekin liburukotea nobioaren hanka gainera erori zitzaion. Kilo bat pisatuko zuen gutxienez. Herrenka alde egin zuen gizajoak. Betiko”; “Triste etorri zen eskola-

ra. Berarengana joan eta tapa esan nion: -Martxa honetan neskazahar geratuko zara, andereño (...). Negarrez hasi zen eta klasetik atera zen zotinka.” Andereñoari buruzko pasadizo ustez umoretsuak eskaintzen ditu kontalariaren ahotsak, baina ikuspegi estereotipatu eta zaharkituztat jo daiteke

Irakasle ona eta irakasle txarra, ipuin berean

Bi irakasle-eredu kontrajarrita hezurramitzen da kontakizuna, beste zenbaitetan.

Pottokoren usainak kontakizunean (Añorga, 1999/¹1985) bi eskola-emaile eredu agertzen dira. Hizkuntzak eta izaerak bereizten dituzte irakasleak, talka gorrian. Batetik, maistra belarrimotza dugu; zakarra da, zigor fisikoa erabiltzen du, hala nola masailekoak, ostikoak, belauniko jarraraztea; irainez oldartzen zaio Pottoko ikasle baserritarrari, gaztelania ez jakiteagatik: “sordo”; eta itxuragatik: “gordinflón”. Horra hor hezitzaile bortxazale, inposatzailea eta antidemokratikoa. Bestetik, maisu “belarrihandia”, hots, euskalduna; abegitsua da, Pottokori euskaraz egiten dio, eta betiko erazten ditu ikaskideen burlak eta isekak. Maisu belarrihandiak autoritatea erabiltzen du. Aurre egiten die haurrei iskanbilatan edota portaera desegokia dutenean. Irakasle-figura klasiko bat jorratzen eta larrutzen da kontakizunean: irakasle erdaldun amorratua, Kardaberazek bere garaian aditzera eman, eta oraindik orain ezagutu duguna. Maistra belarrimotzak zigorra jaso duelako arrakasta du ipuinak; izan ere, zigorraren botika probatzen du: “epaiketa” moduko bat prestatu dute umee, eta deklaratu dute “ostikoak”, “egundoko masailekoak” eta “belarrondokoak” ematen dituela, eta horiek denak zuritzeko “aurrerantzean ez ditut haurrak eta animaliak joko” mila aldiz idatzi behar du maistra belarrimotzak. Zigor horrek, politikoki desegokia izan arren, zentzu terapeutikoa du, hain segur, haur irakurlearen baitan; eta herri-ipuinetako pertsonaia gaitzok pairatzen duten zigorekin alderatu daiteke.

Igeriketa-irakasle eredu bi kontrajartzen ditu Helena neskatoak *Ez naiz sirena bat, eta zer?* kontakizunean (Katixa Agirre, 2009). Ikastarobukaerako diplomak banatzean ikusten da nolakoa den irakasle horien jardun pedagogikoa ikas prozesuari eta ikas-prozesuaren emaitzei dagokienez. Sorkun andereñoak hauxe idatzi du diploman: “Zorionak, Helena! Ia-ia sirena bat zara! Datorren kurtsoan elkar ikusiko dugu berriro”.

Nahigabea dakarkio horrek Helenari. Hurrengo ikastaroan Ibon du irakasle eta hauxe idatzi du diploman: “Zorionak, Helena, ez zara sirena bat baina primeran egiten duzu igeri!”. Bere buruarenganako konfiantza berreskuratu du Helenak horregatik, eta baita Ibon irakasleak bere laguntzailea izatea eskaini diolako ere. Karakterizazioari dagokionez, “sorgina” deitzen dio Helenak Sorkuni; eta Iboni buruz, berriz, Helenak dio “superman itxura” duela eta “bizkar zabal-zabala” eta ulerbera dela berarekiko. Estereotipo sexualen arabera karakterizazioa, inondik ere.

Irakaslea bere nahasmendu mentalean⁸: andereño Maite klarionak fumetan.

Andereño begikoa dugu *Bota gorriak* kontakizunean (Karlos Linazasoro, 2000). “Alaia da eta beti umore oneko dago” eta, ironia apur batekin, “ez gehitxo ikasi” esaten die ikasleei. Ikasgelan dauden batean, txantxangorri batek kaka egin du literatura-hiztegiaren gainean, eta andereñoek esan du: “Argi denez, horri ez zaizkio klasikoak asko gustatzen”. Irekia eta hurbila da, “eragiketa matematiko nazkagarriak” azaltzen baditu ere, gelako neskei konposatu duten abestitxoa kantatzen uzten baitie, nahiz eta halakoetan zuzendaria haserretzen den.

“Aurpegi tristez” joan da gelara udazkeneko egun batez, “kobazu-loak bezalako begi-zuloak eta oso kolore zurbila” dituela, eta ez du hain goxo erreakzionatu Maurizio ikasleak ikasgelan erbi berde bat dabilela esan duenean. Ikasleek, ordea, jakin dakite andereño “arazoren batek” nahigabetzen duela, klarionak erretzeari eman zaiolako irrika handiz. Ikasturtean bizpahiru aldiz gertatzen zaio, eta umeek badakite horrelakoetan laguntza eske ari zaiela. Lehenengoz klarionak erretzeari ekin zionean, andereñoek kontatu zien “koloretako klarionak erretzea bere arbasoen ohitura aspaldikoa” dela eta “tristura edota oinaze ezaugarria” dela, “genetikoa” dela. Koloretako klarionak erretzen ikustea barregarria da ikasleen iritzian, koloretako kezko ahokadak botatzen baititue klarionaren kolorearen arabera. Bestalde, “arazoa ttikia baldin bada, ai-

[8] *Bere nahasmendu mentalean* dio lerroburuak zeren, haren portaerari zeinu kliniko argi bat antzematen ahal baitzaio, gutxienez. Izan ere, fagia mota bat baita klarionak miatzkatzea edo jatea. *Pika* deritxon buru-asaldua da, elikadurari dagokiona; *DSM* deskribatuta dago (2015: 329-331).

rean xagutxo bat egingo du (...); arazoa handia bada, txakur bat, edo pauma bat, edo...”. Eder deritzote horri umeeek eta, “andereñoa guztiz jota” dagoela jakinik ere, isil-isilik egoten dira.

Bakar-bakarrrik bizi da andereño Maite, eta dio asmakizunak asmatzea dela bakardadeari aurre egiteko modurik eraginkorrena”. Bost ikasturte dira umeeek ezagutzen dutela, eta “ia-ia astero” proposatzen die asmakizun pare bat. Asmatu ezean, “andereño Maite nahigabetu” egiten da eta klarionak erretzen hasten da. Zeren andereñoak “asmakizunak asmatzen zituen, baina ez ebazpenak”, eta horrek atsekabetzen du gehien⁹.

Poeta ere bada andereño Maite: “Ebazpenik gabeko asmakizuna semerik gabeko ama bezalakoxea da, edo umezurtz bat bezalakoxea (...)”. Horregatik, umeeek debekatu egin diote asmakizunak asmatzea, eta gogo onez hartu du. Ordainetan, andereñoak umeei eskatu die bakardadeari aurre egiteko aukerak proposatzeko, eta umeeek hainbeste gauza iradoki dizkiote: aforismoak idaztea, mitxeletak biltzea... Baina, asmakizunak andereño baino indartsuagoak dira eta, hara non andereñoak berriz proposatu dien asmakizun bat, eta hala urte osoan. Harik eta, umeeek ebazpena ezin asmatzeagatik erabat nahigabetu, eta berriz klarionak erreteari ekin dion arte.

Orduan, Karlosen aitaren aholkuari jarraituz, umeeek hitz bat existitzen ez dena asmatu eta arbelean idatzi diote andereñori, eta hura ikustean seko gelditu da, “geldi-geldirik, galaxietara irteteko zorian den pilotua bezain tinko”. Eta algaraz oihukatu du ondoren: “Baaaaaaaiiii!”.

Nahasmendu mentala eduki arren, andereño Maite haserretu egin da Karlos amesten ikusita; eta Brunok aharrausi egin eta bere ahotik zentauro gorri zoragarri bat irten denean, andereño Maitek esan dio mediku batek ikustea “derrigorrezkoa” duela. Hortik aurrera andereño ez da gehiago istorioan azaltzen.

Maisu-maistra ipuin-kontalariak

Ipuin-kontaktetan dihardute zenbait irakaslek beste horrenbeste ipuinetan; tradiziozko ipuinak kontatzen, batik bat. Adi-adi geratzen

[9] *Alizia* liburuko kapelagilearen antza du, ebazpenik gabeko asmakizunak asmatzen baititu. Eta ondo dakigu kapelagilea eroa zela.

zaizkie haurrak, harako Xariar sultan hiltzaile larderiatsu hura Xereza-deri adi-adi entzuten geratzen zitzaion bezala. Ipuinek dituzten funtzio-rik behinenak nabarmentzen dira maisu-maistren jardunean: entretenitzea, komunikazioa bideratzea, entzulearengan halako barne-oreka bat sortzea, sinbolo unibertsalak transmititzea. Ondo doakie irakasleei, halako kontakizunetan: otzandu egiten zaizkie ikasleak eta, egun-txin-tarekin Xerezade bezalaxe, onik irteten dira maisu-maistrak.

Halako *mise en abyme* bat Enkarni Genuaren *Ku-ku... ku-ku... aitonaren erlojua* ipuinean (1998) dugu. Andereño Mariaje haserre dago, ikasgelara igotzeko agindu badie ere, kasurik egin ez, eta ikasleek patioan jolasten jarraitzen dutelako. “Pazientzia handiko” emakumea da eta ahots “misteriotsua” azaltzen ere badaki, “interesgarria den zerbait” gordetzen duenean, baina andereñoren “ahotsa gaiztakeriaz beteta” egoten da ikasleei “adarra jotzen” dienean, eta horrela lortzen du ikasleek kontatuko dien istorioa entzuteko irrikan egotea. Andereño Mariaje “patxada handiz” aulkian eseri eta istorioa kontatzen hasten da. Hala, bada, konturatzen gara ipuin kontalari aparta dela, ipuina kontatzean, besteak beste, ohiko baliabide hauek erabiltzen baititu: onomatopeiak, esaldi errimatuak, kantak, enumerazioak, animalia pertsonifikatuak, amaiera zoriontsua, ipuinak balio egokiak helaraztea (laguntasuna), ipuinak atalak izatea... Horretaz gainera, ipuinean, andereño bat azaltzen da, protagonistari, irudimen gehiegi duela-eta, sinistuko ez diona. Ipuin-barruko ipuineko andereño horrek erreka aldameneko zuhaitzira eramaten ditu ikasleak, urtean pare bat aldiz, astean zehar ondo portatzen badira, “egun hura ikasturteko egun politena” bihurtuz, eta ibilaldiaren promesa buruan dabilkiela “lanak txukun egiten zituzten, gelako gauzak erabili ondoren bakoitza bere lekuan gordetzen zuten...”. Beraz, andereño Mariajek ipuina kontatzeko baliabidea ederto erabiltzen du, eta, analogiaren bitartez, ikasgelan portaera egokia zein den iradokitzen die.

Kerman maisu ipuin-kontalaria dugu, bestalde, Mariasun Landaren *Sorgina eta maisua* kontakizunean¹⁰ (2000). Bi irakasle-eredu kontrajarri

[10] Margaret Mahyren *The Librarian and the Robbers* (Londres: Dent, 1978) testu umoretsuarekiko harreman hipertestualak nabarmentzekoak dira *Sorgina eta maisua* Hona pertsonaien eta pertsonaien akzioen analogia partzial batzuk: Landareneko Erdipurdi sorgin gaiztoak Mahyreneko lapur taldearen nagusiaren lekua hartzen du; Kerman maisuak Miss Laburnum-ena; *Hansel eta Gretel* ipuinak *Alice, Ali-Baba eta Berrogei lapurrak* eta gainerako klasikoena; seko enamoratuta gelditzen dira lapurren nagusia eta Miss Laburnum, eta, era berean maitemintzen dira Erdipurdi sorgina eta Kerman

ageri zaizkigu: batetik, Erdipurdi sorginak xanpain-botila bihurtuta desagerrarazitako irakasleak; bestetik, Kerman maisua, botilatua izatea saihesten baitu ipuinak kontatzeko duen abileziari esker. Hainbesteraingo konta-ingar seduktorea dauka Kermanek, non haur entzule andana atxikitzen baitu adi-adi eta bare-bare, eta guztiz maitemintzeraino erakartzen baitu Erdipurdi sorgina, zeina, kalerik kale dabilen batean, ikasgelako leiho batetik azken ilarara lerratzen baita. Ikasleak katigatuta dauzka Kermanek *Hansel eta Gretel* ipuineko heroi txikien ibilerak entzuten, irrika handiz gainera, suspenseari eusten baitio istorioaren jarraipena biharamunerako utziz. Ipuinak ondo kontatzeaz gain, beste dohain asko ere baditu: ez da beldurtia, “bost axola xanpain-botila bihurtzea” dio-eta; mugak jartzen badaki, “eseri hor eta egon isilik” agintzen baitio sorginari; ausarta da, Erdipurdiri begietara modu berezian begiratzen baitio. Sorgina seko enamoratuta badago ere, Kerman da lehen urratsa eman eta sorginarengana hurbiltzen dena eta “Maistra nahiko” lukeela, bere “ondoan, betiko” esaten diona. Kerman maisuak Erdipurdi sorginari aldatzeko agintzen dio, edo, gutxienez, iradoki, bera bezala, maiteminduta badago, maistra izan beharko duela. Eta horrela gertatzen da “Maistra azkarra, dultzea eta zoragarria” bihurtzen baita. Benetako sorginkeria maitasunak lortzen du, maitasunak lortzen baitu sorgin izatetik maistra izatera pasatzea eta Erdipurdi izena izatetik Mediokrity izena hartzera. Baina, zer aldaketa eragin du maitasunak Kerman maisuarengan? Bat ere ez! Beraz, badirudi ez duela ezer hobetzeko-rik gure maisu protagonistak.

Felipe Juaristiren *Printzesen eskolan* (2001), berriz, emakumezko irakasle bat dugu ipuin-kontalari; “Margarita irakasle baino gehiago da”, narratzaileak dioskunez. Horren berme gisa honako merezimendu hauek aipatzen dizkigu, ibilbide akademikoari dagozkionak, batik bat: “Filologia ikasi zuen”, “ikerketa bat baino gehiago egin du bere herrian, Nafarroako Garazin”, eta “printzesei buruzko liburu bat prestatu nahi du”. Gorputzez eta itxuraz “txikia da baina bizkorra. Betaurrekoak erabiltzen ditu, bista apala du eta”; milatik gora liburu irakurriak dituelako apaldu zaio ikusmena Margaritari. Lagun batzuekin bizi da, harrizko

maisua. Funtsean, istorio klasikoek maila psikokognitiboan entzuleari eragin diezaioketen aldaketaz eta maila psikoemotionalan duten indar askatzaileaz dihardu Mahyk umorez; eta, itxura denez, kontakizun horren idazketa hipertestuala egiten da *Sorgina eta maisua* kontakizunean.

etxe zahar batean. Ipuinak kontaktzen ez ezik, ipuinak nola kontaktzen diren irakasten ere jarduten du. Bi ipuin kontaktuta, lehenengo barrea eta gero negarra eragiten dizkie printzesei. Eta ipuinak kontaktzen irakasteen hauxe esaten die: “Ipuin onak bere bidea egiten du (...). Ipuin onak barrea dakar batzuetan, negarra besteetan.” Badira irakasle gehiago printzesen eskolan, hala nola Juvenal jauna eta Alexis gaztea, bata bestearen ifrentzu: Juvenal jauna “adinean sartuta dago” eta “ahantzi egiten zaizkio izenak eta datak”; egunero seietatik zazpietara paseatzera ateratzen ditu ikasleak kalera, baina bera konturatu gabe denda-leihoak ikusmiratzera alde egiten dute printzesek; Alexis, berriz, gaztea da eta ez zaio ezer ahazten. Bestetik, Madame Kuxine musika eta dantza irakaslea dugu. Ikusten denez, izen ponpoxo askoak dituzte irakasleek (Margarita, Juvenal...), idazle eta pertsonaia historikoak gogorarazten dituztenak, umore handiz *-O la la! Paris-*, eta halako printzesa-eskola gailen bati berez bezala doazkionak; azken batean, manera oneko eta fintasun handiko irakasleria bat, pedagogo on-onak eta ezinago egokiak.

Azkenik, andereño Maripi maistra ipuin-kontalaria kausitzen da Txilikuren *Mixi marrau* kontakizunean (2003). Aurreko obretan bezala, ipuin kontalari aparta dugu. Nonbait, Txilikuren *alter ego* moduko bat dugu andereño hori; izan ere, Txilikuk paratestuetan aitortzen du ze, bera irakasle zen garaian, iskanbila handia sortzen zutenean “mixi marrau” hitz magikoak esaten zizkiela ikasleei eta hitz horiek entzutean lasaitu egiten zirela eta ipuina entzuteko prestatzen zirela. Horixe da, hain zuzen, andereño Maripik ikasleekin hitzartuta daukan jokaera: ikasleak urduritzen eta iskanbilatan hasten direnean, andereñok “Mixi marrau!” esaten du, eta ikasleek “Mixi marrau!” erantzun, jolasteari utzi eta ipuinen txokora joaten dira arineketan. Behin ipuinen txokoan eserita daudela, andereño Maripik hitz magikoak esaten ditu: “Mixi marrau, katuak jan nau, aitak hil nau, amak egosi nau, arreba panpoxak piztu egin nau.” Abestitxoa ahots ozenez hasi baina ahots apalez amaitzen du, ia ezer ez entzuteraino. Gelan isiltasun erabatekoa nagusitzen da, umeek ondo baitakite “mixi marrau” horren ondoren ipuin bat datorrela. Ikusten dugun bezala, andereño Maripik sinesten du ipuinen magian, eta bere eskoletan toki garrantzitsua eskaintzen die ipuinei. Mundu osoko ipuinak eskaintzen dizkie, gainera. Eta, euskal tradizioko ipuinak ere badakizki, berak aukeratutako hitz magikoek begi bistan uzten duten bezala. Ipuina amaitzean, berriz ere hitz magikoak esaten dituzte: andereño Maripik “Mixi marrau!”, eta ikasleek “Mixi

marrau!” erantzun. Eta andereñok biribildu: “Mixi marrau katuak jan nau! Mixi katu, ipuina amaitu!”.

Gure irakurketa ere amaitu da hemen. Orain, emaitza batzuk aurrena, eta ondorio batzuk, hurrena.

Zenbait emaitza

Analisian erabilitako itemei jarraituz, hona emaitzak:

Izena. Maisu-maistra gehienek (28) badute izena. Izengoitia dute, berriz, beste batzuek (6), iraingarri edo barregarri samarrak, gaitzizenak alegia: *Maixtra belarrimotza*, *Maisu belarrihandia*, *Mediokrity andereñoa*, *Mari Builas*, *Don Serio*, *Kulerozahar*. Ohartzekoa da deskripzio-aurrezki galanta dakarkiola kontakizunari gaitzizenak adjektibo bat izateak. Azkenik, 10 maisu-maistrak ez dute izen-abizenik eta lanbidearen izen hutsarekin eta izenlagunen batekin aipatzen dira: *andereño*, *maisu berria*, *andereño berria*, *Sebastianen maistra*. Balirudike maisu-maistra aipatze hutsa nahikoa dela iruditeria kolektiboarentzat; herri-ipuinetan bezala: erregea, printzesa, abadea, derbitxea...

Sexua. Zenbaki hutsei erreparatuz gero, emakumezko irakasle gehiago dago (28) gizonezko baino (16). Karguei dagokionez, proportzioz, gizonezko zuzendari gehiago dago (3), emakumezko zuzendari baino (1). Bestalde, gizona da eskolako psikologo bakarra.

Adina. Oso gutxitan zehazten da adina, eta oso modu lausoan ematen da aditzera (*gaztea*, *adinean sartua*, eta halako esmoldeak). Ilustrazioek laguntzen diote irakurleari irakasleen adina irudikatzen. Horrenbestez, 12 maisu-maistra gazte ditugu, 18 adin ertaineko, eta 6 adinean sartuak. Daturik eta ilustrazio argirik ezean, 8 irakasleren adina ezin asma daiteke.

Izaera. Irakasle gehienak pertsonaia lauak izanik (cf. infra “Pertsonaia mota”), garapen eta sakontasun psikologiko gutxikoak alegia, datu gutxi atera daitezke puntu honi dagokionez, ezaugarri bakar baten inguruan eraikiak baitira halakoak: maisu gaztea, zuzendari irribarre-zuria, maistra ulerbera, maisu ona, maistra umoretsua...

Dena dela, zenbait irakasle ongiaren eta gaizkiaren irudikapentzat har daitezke. Banaketa moralizatzaile estilizatu horrek, haurren nortasunaren zenbait alderdi garatzen laguntzen du, identifikazio-proze-

suen eta analogia indartsuen bitartez, aditu zenbaiten ustez. Halatan, bada, herri-ipuinetako pertsonaia gaiztoen funtzioa betetzen dutelako, halako figura gaiztoen eguneratzeztat-edo har daitezke zenbait irakasle. Hona:

- Sorginaren figuraren funtzioa betetzen dute hiru maistrak: “Andereño belarrimotza” (*Pottokoren usainak*); “Kulerozahar” andereñoa (*Kulerozahar*); Sorkun igeriketa-irakaslea (*Ez naiz sirena bat, eta zer?*). Azken biei, beren golkorako, ‘sorgin’ esaten diote ipuinetako ikasleek, eta esanguratsua da irain hori, hain zuzen, esatea.
- Ogroaren figuraren lekua betetzen dute bi maisuk: “Maisu berria” (*Maisu berria*) eta Don Serio (*Fatima*). Tirano gupidagabeak, biak.

Zigorra jasotzen dute maisu-maistra horiek guztiek, eta nolabaiteko heriotza sinbolikoa pairatzen dute, herri-ipuinetan sorgina, antiheroia edota erasotzailea hiltzen direnean bezala eta zigorra jasotzen dutenean bezala. Badu zigorrak, Cashdan-en aburuz, zio psikologikorik: zigorra jasotzean, bideratu egiten da gatazka irakurlearen baitan, sorginaren gan haragitzen baita Niaren alderdi iluna (2000: 43-44). Eta baita ere dio Cashdanek, ezen sorgina hiltzea ezinbestekoa dela amandre-ipuinek beren zeregin psikologikoa bete dezaten: “Sólo destruyendo el mal de la historia se puede servir a la justicia y dominar las tendencias indeseables del lector” (ibidem: 93). Dena dela, ikuspegi moral hori alde batera utzita, ikuspegi psikosozial batetik, esan daiteke irakaskuntzako biobotere zapaltzailea modu sinbolikoan deuseztatzeko modu bat dela figura hauek nozitzen duten zigorra; ikaslea eta irakaslea berdintasun dialogiko batera etorraztea litzateke zigorraren xedea (cf. Apalategi, 2006).

Beste zenbait irakasleren izaera ere oso interesgarria da gaurko gizartearen egoeraren ikuspegitik. Esaterako, andereño Maiterena (*Bota gorriak*). Gaixotasun mentala du andereño Maitek; zaintza behar du; bere gaixotasunaz kontziente da. Irauli egiten dira irakasle-ikasleen funtzioak: haurrak dira andereñoren zaintzaileak eta aholku-emaileak. Halatan, bada, andereñori asmakizunak asmatzea debekatuz arrastoan sartzen ahalegintzen dira haurrak, baina ez dute lortzen: gaixotasuna berriz azaleratzen zaio. Badirudi eldarnioetarako isuri hori ikasleei kutsatzen diela: ikasleek andereñoarekiko duten enpatia emozio-kutsapentzat jo behar da, ikuspegi psikologiko-kliniko batetik, nolana ere

den. Pertsonaia biribila da andereño Maite. Ero sinpatikoa; andereño jatorra. Onura eta aberastasuna dakartzkio istorioari; zantzu onirikoz eta surrealistaz janzten du. Ikasleek, berriz, haren emozioak bere egiten dituzte andereñoarekiko hartu-emanean. Ikasle-irakaslearen arteko emozio-kutsapen horrek garapen literario ederra du.

Izaera eta adina. Baldin irakasleen adina haien nortasun-ezaugarriekin gurutzatzen bada, honako datu hauek ateratzen dira:

- Gazteen artean, 9 maisu-maistra ezaugarri positiboz irudikatzen dira; bi andereño, ezaugarri negatiboz; eta beste bat modu neutralean irudikatua dago.
- Adin ertainekoen artean, 10 maisu-maistra ezaugarri positiboz itxuratuta daude; ezaugarri negatiboz, 4; modu neutralean, 3.
- Zaharren artean, maistra batek ezaugarri onak ditu; beste bost irakasleek ezaugarri txarrak.

Hartara, ahozko tradizioak zenbait esaeratan gorde duena betetzen da, hein batean, emaitza horiei dagokienez, modu orokor eta simple samarrean: *Zaharra zatarra, gaztea ederra*. Ez, nahitaez, itxurari buruz, lanbideko gorabehera buruz baizik, jakina.

Deskripzio fisikoa. Apenas dagoen maisu-maistren itxura fisikoari buruzko deskripziorik. Nolanahi ere den, 11 ipuinetan zenbait ezaugarri fisikoren zertzeladak ematen dira; beste 20 ipuinetan ezer ez.

Irakasleen itxura ederra nabarmentzen da, zenbaitetan, izaera-ezaugarri batzuekin batera: esaterako, andereño Mediokrity, metamorfosiaren ondoren “neska eder, goxo eta argia; maistra azkarra, dultzea eta zoragarria” da *Sorgina eta Maisuan*. Andereño Maripik “luzera lirain eta zabalera doa” du (*Musubero, Mon Amour*). Eta Ibon igeriketa-irakasleak “superman itxura” du, “bizkar zabal-zabala” eta “bainujantzi gorria” *Ez naiz sirena bat, eta zer?* kontakizunean.

Buruko xehetasunetan fokalizatzen da deskripzioa, bestetan. Esaterako, Maisuluisek “bizar-adats luzea dauka kokotsean, ..., buruko ilea motz-motza eta... belarrietako bat belarri batean!” (*Horazio eta Jaguarra*)

Janzkerari erreparatzen zaio, berriz, beste deskripzio batzuetan. Romeo irakasle gazteak, esaterako, galtza-bakero zaharrak eta jaka zarpaila dauzka soinean (*Julietta, Romeo eta saguak*). Andereño Maripik “alkandora loreduna” eta “galtza zabalak” janzten ditu “*pistolerak* disimu-

latzeko” (*Musubero, Mon Amour*). *Bota gorriak* ipuinean andereño Maite-ren janzkera urtaroz urtarokoa deskribatzen da: neguan “forro polarrez, lepoko txuri-urdinez eta antxumezko eskuzorroz jantzirik ematen zizkigun klaseak (...) Udaberrian eta udan setazko soineko estanpatuak janzten zituen, lore handikikoak (hortentsia itsusiak ia beti), eta teniseko zapatila zuriak”. Margarita irakasleak “betaurrekoak erabiltzen ditu”, “lihozko jaka janzten du, lihozko gonarekin” (*Printzesen eskola*). Eta ingeleseko irakasleak “praka zahar eta kulero are zaharragoak dauzka” *Kulerozahar* istorioan.

Alderdi beldurgarriak nabarmentzen dira, berriz, beste deskripzio batzuetan: maisu berria ahots zakarreko eta begi zorrotzeko gizaseme kankailua da *Maisu berria* kontakizunean; andereño berria, berriz, begirakune zorrotzekoa eta barre gutxikoa dugu *Nola zuzendu andereño gaizto bat* istorioan; Don Serio irakaslea “gizon serio-serioa da. Zorrotza! Bibotea eskuaz apaintzen du oso sarri” *Fatima* ipuinean.

Azkenik, zahardadearen ajeak nabarmentzen zaizkio Juvenal “irakle zahar eta antigualekoa”ri *Printzesen eskola* liburuan.

Dena dela, deskripzio fisikoak saihestea da joerarik ohikoena halako haur-liburuetan; pertsonaien karakterizazioa ilustratzaileen sormen-lanaren bizkar uzten da, nagusiki. Hizkuntza-ekonomiaz baliatzen da idazlea, eta ilustratzaileak osatzen du testua.

Pertsonaia mota. ‘Biribila/laua’ kategoriari dagokionez, pertsonaia lauak dira ipuinotako maisu-maistra gehien-gehienak. Dena dela, konplexuago eta aberatsago garatuta daude psikologia-ikuspegitik 4 maistra: andereño Maripi (*Musubero, Mon Amour*), Mediokritia andereñoa (*Sorgina eta Maisua*), andereño Maite (*Bota gorriak*), eta andereño izengabe bat (*Elefante txori-bihotza*).

Forster-ek dioten moduan (1983: 74-84), pertsonaia lauei berehala antzematen zaie, oso erosoak dira, ez dute aurkezpenik behar, eta erraza zaio irakurleari halako pertsonaiak berriz gogora ekartzea. Halakoxeak dira, besteak beste, Maistra Belarrimotza eta Maisu Belarrihandia (*Pottokoren usainak*), Kerman (*Sorgina eta Maisua*), Maisu berria (*Maisu berria*), Juvenal eta Madame Kuxine (*Printzesen eskola*), Mari Builas (*Nire kuleroak*), Maisu Lopez (*Ez dut irakurri nahi!*), Don Serio (*Fatima*), Kulerozahar (*Kulerozahar*), eta abar.

Ekintza eta maisu-maistrak. Ekintzaren garapenean jokatzeko duten rolarik dagokionez, maisu-maistra gehien-gehienak sekundarioak edo tertziarioak dira. Lau maistra soilik jo daitezke maila primariokotzat edo protagonistatzat: andereño Mariaje (*Ku-ku... ku-ku... aitonaren erlojua*), andereño Maritxu (“Udazkeneko antzezlan”), Mediokritu maistra (*Sorgina eta Maisua*), andereño izengabe bat (*Elefante txori-bihotza*) eta andereño Maripi (*Mixi marrau*). Pertsonaia estatikoak dira denak, salbu eta Mediokritu maistra (*Sorgina eta Maisua*), eta andereño izenik gabeko bat (*Elefante txori-bihotza*), zeinen izaera eboluzionatuz baitoa egoera batetik bestera kontakizunotan zehar.

Antagonistatzat jo daitezke, berriz, zenbait maisu-maistra (8): Maistra Belarrimotza (*Pottokoren usainak*), andereño berria (*Nola zuzendu andereño gaizto bat*), Maisu Lopez (*Ez dut irakurri nahil*), Karlos (*Pikolo*), andereño izenik gabeko bat (*Usoa, hegan etorritako neskatoa*), Sorkun (*Ez naiz sirena bat, eta zer?*), Don Serio (*Fatima*) eta Kulerozahar (*Kulerozahar*).

Protagonistaren laguntzailatzat har daitezke beste zenbait (6): Maistra Belarrihandia (*Pottokoren usainak*), Kontxesi (*Alex*), Romeo (*Julietta, Romeo eta saquak*), Maripi (*Musubero, Mon Amour*), andereño izengabe bat (*Elefante txori-bihotza*) eta Ibon (*Ez naiz sirena bat, eta zer?*).

Kontalaria. Kontakizunotako kontalariei dagokienez, parez pare daude kopuruetan kontalari homodiegetikoak (15) eta heterodiegetikoak (15).

Kontalari homodiegetikoen artean, umearen ahotsa gailentzen da (13) irakasleen ahotsaren aldean (2).

- Umearen begirada gailentzen den kasuetan, umea bera izaten da istorioaren protagonista. Kontalari autodiegetiko horrek irakaslearen figurari buruz ematen digun informazioaren arabera, modu eskematiko batean, honela ezaugarritu daiteke haur kontalari horren iritzia: positiboa eta enpatikoa da 9 irakaslerenganako (6 andereño eta 3 maisu); negatiboa eta arbuiozkoa, 7ren ganako (4 andereño, maisu 1, eta irakasle multzo bat); eta ez bat ez beste, andereño batenganako.
- Irakaslearen begirada gailentzen den kasuetan, irakasleak berak bere buruaz ematen digun informazioaren arabera, modu eskematiko batean, honela ezaugarritu daiteke hezigaiekiko duen jarrera: positiboa eta enpatikoa da andereño baten kasuan, eta

bai positiboa bai negatiboa, ikaslea nor den, beste andereño baten kasuan.

Kontalari heterodiegetikoek ematen diguten informazioaren arabe-ra, berriz, honela kuantifika dezakegu eskematikoki irakaslearen figura: irudi positiboa dute 11 irakaslek (6 andereñok eta 5 maisuk); irudi negatiboa dute 11 irakaslek (6 andereñok eta 5 maisuk); ez erabateko irudi onik ez erabateko txarrik, 2 andereñok.

Pedagogia-gertakaria. Gatazkatsuak dira ipuinotako zenbait pedagogia-gertakari: 19 ipuinetan gertatzen da modu bateko edo besteko gatazka; 8 ipuinetan ez da gatazkarik; beste 5 ipuinetan, gatazka barik, gaizki-ulertu edota pasadizo katramilatsuren bat izaten da. Gatazka denean, konbinazio bat baino gehiago ditugu gatazkako aktanteei dagokienez: irakaslearen eta ikaslearen arteko gatazka; irakasleen eta ikasleen artekoa; irakaslearen eta ikasleen artekoa; irakaslearen eta zuzendaria-
ren artekoa; inoiz, eskolaren –irakasleriaren eta zuzendaritzaren– eta ikaslearen artekoa (Patioan, 2015). Dena dela, intentsitate-gradu diferentzetan gertatzen da egoera gatazkatsua. Hauexek dira zio nagusiak:

- Irakaslearen autoritarismoa, zigorrak eta irainak (*Pottokoren usainak; Alex; Maisu berria; Fatima; Kulerozaha; Patioan*).
- Euskal Herriko hizkuntza-gatazka (*Pottokoren usainak*).
- Irakaslearen eta haurraren arteko ezin elkar ulertua (*Iholdi*).
- Irakaslearen gaixotasun mentala (*Bota gorriak*).
- Euskal Herriko bortizkeria politikoa (*Pikolo*).
- Ikasle bereziarekiko ardua eta arbuioa (*Alex; Elefante txori-bihotza*).
- Ikaslearen genero-identitatea (*Markos kantinera*).
- Ikasleak familia homoparentala izatea (*Aitorrek bi ama ditu*).
- Ikasle etorkina izatea (*Usoa, hegan etorritako neskatoa*).
- Ikasleak desgaitasunen bat izatea (*Korri, Sebastian, korri!*).
- Ikasleen buila eta zalaparta (*Mixi marrau; Nora joan da argia?*).
- Ikasleak irakurtzeari dion arbuioa (*Ez dut irakurri nahi!; Ez zait irakurtzea gustatzen eta zer?*).

Bestalde, zehar-lerroak lantzerantz bideratuak edo hartarako sortuak dauden istorioetan katramilatuta agertzen dira zenbait irakasle. Hona zehar-lerro eta irakasle zenbait:

- Eskola inklusiboaren aldeko aldarri da Maisuluisen pedagogia-ekimena (*Horazio eta jaguarra*), haur etorkinekiko laguntza eta lankidetzaren sustatzea eta jarrera kooperatiboa lantzea helburu baititu.
- Hezigaiaren genero-identitatearekiko errespetuaren aldeko borrokan inplikatzeko dira andereño Rakel eta Mikel psikologoa (*Markos kantinera*) zuzendari xantaiagileari aurre eginez.
- Desberdina izatearen balioa lantzeko, familia-ereduen aniztasuna (homoparentala, kasu honetan) ezagutarazteko eta homofobia salatzeke, hezkuntzako zenbait baliabide eta ekimen abiatzen ditu andereño Izaskunek (*Aitorrek bi ama ditu*).
- Genero-berdintasunaren eta hezkidetzaren aldeko aldarri egiten da *Patioan* kontakizunean, horko zenbait maisu-maistraren, zuzendariaren eta ikuskatzailearen jokaera txarretsita.
- Era berean txarresten da, azkenik, irakurketa lantzeko zenbait irakasleek duten praxia: esaterako, Maisu Lopezena (*Ez dut irakurri nahi!*), haren jarduerak ez baitu balio irakurketa sustatzeko; baita “andereño” izengabe batena (*Ez zait irakurtzea gustatzen eta zer?*), umeei irakur dezaten kezkatzen den andereñoa den arren, ipuineko mutiko protagonistarentzat mutikoak berak idatzitako ipuina irakurtzea delako irakurtzea.

Izaera, pedagogia-gertakariaren argitan. Sen oneko irakasleak asko dira. Ezaugarri eta abilezia pedagogiko hauetakoren bat edo batzuk betetzen dituzte: hezigaiari entzuten badakite; autoritatea irmo erabiltzen badakite; autoritatearen eta askatasunaren arteko tenkan beren burua ikasleen aurrean gobernatzen dute; ikasle bereziari antzeman diote; haur berezien arazoei heltzen diete (genero-identitatea, familia ez-konbentzionala izatea, muga fisiko-psikikoak...); ipuinak kontatzen iaioak dira; ikasleenganako interesa daukate eta haiengana egoki gerturatzeko dira; taldea kudeatzen badakite; enpatikoak dira, eta konplizitate bilatzen dute; elkarrizketa maite dute; jakintza transmititzen badakite; solidaritatea eta lankidetzaren sustatzen dituzte; beren bizi-esperientziaren berri ematen dute; ikasleen ahalegina saritzen dakite.

Sen gaiztokoak edo okerrekoak ere badira batzuk. Ezaugarri hauetakoren bat betetzen dute: autoritarioak dira; ikasleak iraintzen dituzte; beren hizkuntza inposatzen dute; ez dakite irakurketa sustatzen; ikaslea erabili eta manipulatzeko dute; ikasleei iseka egiten diete; ikasleei gaitzi-

zenak asmatzen dizkiete; zigor fisikoa erabiltzen dute; arduragabeak dira; ikasleen justiziazko eskaerei muzin egiten diete.

Banaka batzuk ez dira ez sen oneko ez sen txarreko, psikologikoki nahikoa garatuta ez daudelako, edo garatuta egon arren koordinatu horietan sartzen ez direlako (*Bota gorriakeko* andereño Maite, esaterako), edo narrazioko kontalariak haren karikatura baino egiten ez duela (esaterako, *Ez zait irakurtzea gustatzen eta zer?* istorioko andereñoa).

Kopuru hutsetara ekarrita, honako datu hauek ditugu: sen oneko 20 irakasle, horietarik 13 emakumezkoak eta beste 7ak gizonezkoak; sen okerreko 18 irakasle, horietarik 10 emakumezkoak eta beste 8ak gizonezkoak; ez sen oneko ez sen okerreko, 5 maistra eta maisu bat.

Sen onekoen artean, sarritan agertzen dira bi irakasle-eredu hauek:

- Ikasle bereziari segituan antzematen dion maisu-maistra. Sei kontakizunetan dugu halakoren bat: andereño Kontxesi (*Alex*); andereño izenik gabea (*Elefante txori-bihotza*); andereño Maripi (*Horazio eta jaguarra*); andereño Rakel eta Mikel psikologoa (*Markos kantinera*); andereño Izaskun (*Aitorrek bi ama ditu*); andereño izenik gabea (*Korri, Sebastian, korri!*).
- Maisu-maistra ipuin-kontalari aparta. Lau kontakizunetan agertzen da: Andereño Mariaje (*Ku-ku... ku-ku... aitonaren erlojua*) portaera egokia zein den ikasleei adierazteko baliatzen da, bera kontaktzen ari den ipuinean andereño bat sartuz; Kerman maisuak (*Sorgina eta Maisua*) abilezia horri esker irakasle onaren *egiaztagiria* jasotzen du ikasleak adi-adi dagozkiola eta sorgina maitemintzen duela; Margarita irakasleak ere (*Printzesen eskola*) jasotzen du *egiaztagiri* hori, “irakasle baino gehiago” baita ipuinak ondo kontaktzen dituelako eta printzesei kontaktzen irakasten dielako; azkenik, andereño Maripik (*Mixi marrau*) isiltasun erabatekoa lortzen du gelan *mixi-marrau* hitz xarmatzaileak esanda.

Hainbeste dira, batez beste, halako irakasleak, ezen euskal haur-literaturako *personaia tipotzat*-edo har baitaitezke irakasle-eredu biak. Inklusioaren eta integrazioaren aldeko diskurtso pedagogikoak hezur-mamitzen du aurreneko ereduak. Bigarren ereduari dagokionez, litekeena da idazleok eskola-garaian izandako literatura-irakasle gogoangarri hura akorduan izanik beren kontakizunera ekarri nahi izatea; edota,

gogoko idazle klasiko baten zehar-aipua egin nahi izatea (*Heptameronen* idazlearena, kasu, *Printzesen eskolan*); edota, sinpleki, beren irakasle-eskarmentuak esaten diena literarioki garatu nahi izatea, Txilikuk aitortu bezala (*Mixi marrau*).

Azken hitza

Honetara ezkerro, zenbait datu agerira atera direla eta, betoz hona ondorio gisako puntu orokor batzuk:

- Maisu-maistrak badira nor, euskal haur literaturan, gainerako pertsonaiekin batera: protagonista modura (gutxitan), antagonista modura (gehixeagotan), eta atze-oihal modura edo pertsonaia koral modura (sarri askotan).
- Garaian garaiko pedagogia-korronteen haizeak bideratu ohi dituzte halako pertsonaiak: hizkuntza-gatazkaren eta eredu pedagogiko autoritarioen aurkako mugimenduen lorratza suma daiteke zenbaitetan; besteetan ikastoletako pedagogia aurrerakoietan trebatutako irakasleria baten jardun pedagogikoa suma daiteke; beste zenbaitetan istorioei antzematen zaie ezen hezkuntzako zehar-lerroak eta balioak lantze hutsera bideratuta daudela, literaturaren kaltean, sarri askotan.
- Idazleen eskola garaiko bizipenetan oinarrituak eta garatuak daude istorio eta pertsonaia asko (cf. Kamio, 2013: 51-53).
- Gizarte-arazoak (genero-identitatea, familia-eredu berriak...) tratatzen dituzten ipuinetan txertaturik agertzen dira, errealismo kritikoaren ildoko liburuetan.
- Herri-ipuinetako pertsonaia onen eta gaiztoen lekua eta funtzioak hartzen dituzte sarritan maisu-maistrek. Hortaz, herri-ipuinen eraberritzearen adierazleetako bat dira halako pertsonaiak, beste era bateko egituren eta pertsonaien artean (cf. López Gaseni, 2016).

Erabilitako corpusa garaiei eta egileei dagokienez partziala izanik, behin-behinekotzat hartzekoak dira ondorioak, euskal literaturako eskola-emailei buruzko estudio gehiagoren esperantzaz.

Bibliografia erabilia

- Abanto Zierbenako liburutegia (d.g.). *Eskola kontuak... Historias del cole...* Hemen-
dik eskuratua: <http://www.galtzagorri.org/euskara/irakurketa-gidak>
- Aguado, Lucía (2010). Familia ereduak gaurko eskolan. *Tantak*, (22-1), 127-148.
- American Psychiatric Association (2014). *DSM-5® : manual diagnóstico y estadístico de los trastornos mentales*. Editorial Médica Panamericana. [5. argitaraldia]
- Apalategi, Jokin (2006). Makilakixkiren azterketa psikosoziala. In Apalategi, Jo-
kin (arg.), *Aitona gurearen Makilakixki. Joxemartin gogoratzu*, Donostia, Utrius-
que Vasconiae, 139-162.
- Carroll, Lewis (2015). *Alizia herrialde miresgarrian*. Il.: John Tenniel. Itzul.: Jose
Manuel López Gaseni. Iruñea: Pamiela.
- Cashdan, Sheldon (2000). *La bruja debe morir*. Madril: Debate.
- Colomer, Teresa (zuz.); Silva-Díaz, Cecilia (lag.) (2002). *Siete llaves para valorar las
historias infantiles*. Madril: Fundación Germán Sánchez Ruipérez.
- Euskaltzaindiaren Literatura Ikerketa batzordea (2008). *Literatura terminoen
hiztegia*. Gasteiz: Euskaltzaindia.
- Forster, Edward Morgan (1983). *Aspectos de la novela*. Madril: Debate.
- Freire, Paulo (1999). Autonomiaren Pedagogia. Hezkuntzan jarduteko beharrez-
ko jakiteak. *Ikastaria* (10), 9-71.
- Genette, Gerard (1989). *Figuras III*. Bartzelona: Lumen.
- GLAAD (2014). *Glaad Media Reference Guide*. Hemendik eskuratua:
<http://www.glaad.org/reference>
- Kamio, Garazi; Kasares, Paula (tut.) (2013). *Haurrentzat idazten dut, eta zer? Errea-
lismo kritikoa egungo euskarazko haur-literaturan. Azterketa kritikoa*. [Master
bukaerako lana. «HIZNET» Hizkuntza plangintza graduondokoa] [Argitara-
gabea].
- Labonté, Colombe (1999). Les grands absents : l'image des enseignants dans la
littérature jeunesse. *Lurelu* 22. liburukia (2), 5-10.
- Lage, Juan José (1996). La figura del maestro en la literatura infantil y juvenil.
Amigos del libro (34), 44-50.
- Lluch, Gemma (2003). *Análisis de narrativas infantiles y juveniles*. Universidad de
Castilla-La Mancha.
- López Gaseni, Manu (2016). Juan Kruz Igerabideren «Jonas» saila: herri ipuinak
berritzen. In Aurrekoetxea, Gotzon; Makazaga, Jesus Mari; Salaberri, Patxi
(arg.). *Hire bordatxoan*. Txipi Ormatexea omenduz, Bilbo, UPV/EHU, 201-
210.
- Pujade-Renaud, Claude (1986). *L'école dans la littérature*. Paris: Les éditions ESF.

Corpusa

- Agirre, Alaine (2015). *Hau ez da zoo bat!* Il.: Iratxe Lopez de Munain. Donostia: Elkar.
- Agirre, Katixa (2009). *Ez naiz sirena bat, eta zer?* Il.: Eider Eibar. Donostia: Elkar.
- Añorga, Pello (1999). *Pottokoren usainak..* Il.: Jokin Mitxelena. Donostia: Elkarla-
nean. [Lehen argitaraldia: 1985]
- Añorga, Pello (2005). *Ez dut irakurri nahi!* Il.: Jokin Mitxelena. Bilbo: Aizkorri.
- Aristi, Pako (2008). *Ez zait irakurtzea gustatzen eta zer?* Il.: Jokin Mitxelena. Donos-
tia: Elkar.
- Atxaga, Bernardo (1982). Post tenebras spero lucem. *Jakin* (25), 104-116. [Baita
ere, in *Obabakoak*, Donostia, Erein, 1988].
- Bueno, Rai (2009). *Fatima*. Il.: Iratz Inziarte. Donostia: Elkar.
- Egaña, Arrate (2015). *Patioan*. Il.: Amaia Arrazola. Donostia: Elkar.
- Genua, Enkarni (1998). *Ku-ku... ku-ku... aitonaren erlojua*. Il.: Belen Lucas. Bilbo:
Desclée De Brouwer.
- Goenaga, Aizpea (2006). Udazkeneko antzezlan. In *Antzetzen... teketen ten!* Il.:
Alvaro Matxinbarrena. Donostia: Erein. 79-100. [Lehen argitaraldia: 1999].
- Igerabide, Juan Kruz (2000). *Maisu berria (Grigor eta erlearen ipuinak)*. Il.: Antton
Olariaga. Irun: Alberdania.
- Igerabide, Juan Kruz (2008). *Korri, Sebastian, korri!* Il.: Gemma Sales. Donostia:
Erein.
- Juaristi, Felipe (2001). *Printzesen eskola*. Il.: Enrique Morente. Bilbo: Ibaizabal.
- Landa, Mariasun (1994). *Julietta, Romeo eta saguak*. Il.: Asun Balzola. Madril: SM.
- Landa, Mariasun (2000). *Sorgina eta Maisua*. Il.: Jokin Mitxelena. Donostia: Elkar.
- Landa, Mariasun (2001). *Elefante txori-bihotza*. Il.: Emilio Urberuaga. Madril/Bilbo:
Anaya/Haritzza.
- Landa, Mariasun (2005). *Iholdi*. Il.: Asun Balzola. Erein: Donostia. [Lehen argita-
raldia: 1988]
- Landa, Mariasun (2005). *Alex*. Il.: Asun Balzola. Donostia: Erein. [Lehen argital-
aldia: 1990]
- Lertxundi, Anjel (2000). *Musubero, Mon Amour*. Il.: Antton Olariaga. Donostia:
Elkar.
- Lertxundi, Anjel (2002). *Ezkutuko maitea*. Il.: Antton Olariaga. Donostia: Elkar.
- Lertxundi, Anjel (2004). *Nire kuleroak*. Il.: Antton Olariaga. Donostia: Elkar. [Lehen
argitaraldia: 1999]
- Linazasoro, Karlos (2000). *Bota gorriak*. Il.: Claudia Ranucci. Bilbo: Anaya/Haritzza.
- Meabe, Miren Agur (2003). *Nola zuzendu andereño gaizto bat*. Il.: Maria Esluga.
Bartzelona: Giltza.

- Mendieta, Mª Jose (2004). *Aitorrek bi ama ditu*. Il.: Jon Zabaleta. Donostia: Erein.
- Mendiguren, Xabier (2012). *Kulerozahar*. Il.: Iñaki G. Holgado. Elkar: Donostia.
- Olaizola, Jesus Mari “TXILIKU” (2002). *Horazio eta Jaguarra*. Il.: Elena Odriozola. Donostia: Elkar.
- Olaizola, Jesus Mari “TXILIKU” (2003). *Mixi marrau*. Il. Jon Zabaleta. Donostia: Euskal Editorea.
- Ruiz, Ruben (2006). *Nora joan da argia?* Il.: Jokin Mitxelena. Bilbo: Aizkorri.
- Zubeldia, Iñaki (2013). *Eskola sorgindua*. Il.: Estibalitz Jalón. Bilbo: Ibaizabal.
- Zubizarreta, Patxi (2002). *Markos kantinera*. Il.: Mikel Valverde. Donostia: Elkar.
- Zubizarreta, Patxi (2008). *Pikolo*. Il.: Jokin Mitxelena. Irun: Alberdania.
- Zubizarreta, Patxi (2008). *Usoa, hegan etorritako neskatoa*. Il.: Asun Balzola. Donostia: Erein.